

НИШТА ИЗ НИЧЕГА.

Севаст. Јовановић — Херцег Нови.

Посвећено Нурисаби.

I.

Био је красан прољетни дан — причаше ми мој пријатељ — какав само може бити у питомим приморским крајевима. Априлско је сунашце умиљато просипало своје топле румене зраке с врх исполинскога Ловћена и као да се чаробно осмијехивало на тихо Јадранско море. По гдје-гдје се вода прелијевала љубичастом бојом, а затијем прелазила у златно-румену од сунчаних зрака. А лагани свјежи зефири безбрижно су се играли са ситним, бистрим валима, који су под њиховим дахом дрхтали, као рибље љуске или обле груди младе дјевојке у раздраганом миљу прве невине љубави

Са шарне обале, гдје се блистало азурно камење, у мирноме хладу слушао сам тај њихов тајанствени шапат, којим су изјављивали међусобну рајску љубав. Био сам прилегао на зеленој и мекој, као кадифа, трави и уживао у тој небеској чаролији, дишући слатки миомирис који је долијетао из цвјетних њедара. Не знам колико је могло бити сати. У осталом то је споредна ствар за сретна човјека. А ја сам, морам признати, био сретан у толико, што ми је испало за руком да побјегнем од градске вреве, досадних посјетилаца и — људи.

Ако ћу право рећи (а данас се не смије говорити), с њима и њиховим мислима и иначе нијесам имао никакве заједнице и сношаја; а ако сам и имао, то је било за врло кратко вријеме,

кратко — као женска љубав. Ну за то ми је једина утјеха у животу била — самоћа. Не треба из овога изводити закључак, да сам тобоже био егоиста, као на примјер, данашњи „преподобни“ оци и матере. Не; нијесам! Ја сам волио самоћу само због тога, што сам избјегавао овај „смијешни“ свијет — грозну јаву живота.

Међутим треба сваки да ми вјерује, па и нај већи скептик, да самоћа и нерад необично годе машти. Особито за онога Адамова потомка, који је у својем кратковременом животу преживио много, врло много; чији је цио живот био борба, почев од дана рођења (а боље је рећи смрти), у којем му је усуд подарио живот, а с њим и кобни дар судбине. За таквога инсана ништа није боље на овом свијету, него да пусти машту, па да му у самоћи и тишини ствара нове идеале над старим рујинама наде и снова; да у њима кроз ружичасте наочаре назире љепшу и сретнију будућност, а суморну и жалосну прошлост да свечано умота и стави је у — архиву. А да би га „богиња фантазије“ што прије однијела у кристално царство, он треба, на сваки начин, да дође у ову величанствену чаролију, која му у свему напомиње првобитни рај наших „невиних“ прародитеља, осим, разумије се, данашње „цивилизације“ и „прогреса“.

Лежао сам тако на лијеву страну и мислио. А шта би друго и радио? Човјек без икаквога циља нема никаква ни занимања на овом свијету. И ја бих смио са сваким да спорим, да сам се родио у оно вријеме, кад су људи били без занимања. За мене није остало ништа друго него да — мислим и безбрижним погледом да овако блудим по пучини тихога мора, које се недогледно и бесконачно пружило преда ме. Не ћу да кријем, да ме је занијела она његова чаробна тишина и мирноћа, они његови умилни вали, који тихим, тајанственим шумом далеко носе болове уцвијељене душе, тешке јаде, што као зли дуси стежу груди, крше снагу и уништавају живот у прољетњем цвијету младости. И све што сам га више посматрао, све што сам више мишљу проницавао у његове неизмјерне дубине, у његову вјечну књигу живота с тајним слојевима, из које „благоразумни“ природњаци ревносно изучавају његове тајне јероглифе — све ме је више и више носила богиња царством фантазије, док ме најзад није успавала у њезину меку криоцу и њежном руком почела

да нија вјечним миром, претварајући јад и тугу у рајски нектар

Књига, коју сам механички држао, испала је из мојих руку . . . И ја сам у овом тренутку заборавио и њу и вас — свијет а он мене. У осталом какве потребе он има од мене, а ја од њега? Та између нас зија велика провала. Мени је усуд, у овом тренутку, доста среће додијелио, што нијесам морао да гледам његову грозну јаву, — јаву живота, у коме је све пусто, мрачно, подло, суморно . . .

(наставиће се)

Под чемпресом

Радомир Орлински Кр. — Бар.

Под чемпресом, кипарисом
Сахрањена љубав спи,
Већ њезиним бај-мирисом
Не сладимо душе ми.

Утули нам св'јета злоба
Божанствени срца плам,
Над животом мрачног гроба
Запечати ледни кам.

Љубави нам развалине
Освјештане плачу сад,
Туд уздаха зефир мине
И покрене бол и јад.

Поврх гроба цв'јеће шушти
В'јенца, што нам сплете мај,
То је, грле, збор немушти:
„Свему мора доћи крај!“

О С В Е Т А * * * * *****прича старога боцмана

(наставак).

(Пријевод с рускога). **К. М. Стањуковић.****Ш.**

— Тако смо се ми мучили на „Галебу“ поред тога Шлиге и свакојако га проклињали. Сакуписмо се више пута на предњем делу брода да попушимо коју или да прије но што идемо на спавање мало проћаскамо а о коме другом, него о — Шлиги. „Те оваков је, те онакав је!“ Разговором срцу мало олакшамо. Криво нам је, што на другим бродовима матрози живе као људи, а ми као да смо какви заточници. И, право да вам кажем, било је дошло већ дотле, да бисмо сви устали противу команданта, само да нас је, чини ми се, један од наших позвао да се побунимо... Доцније сам слушао од једног старог матроза да је у старо вријеме био такав догађај на фрегати* „Одважни“. Може бити да сте чули о томе, ваше 'с'ко благородство?

— Не, нисам чуо ништа.

— А овако је то било, ваше 'с'ко благородство, поче Захарић важно са пониженим гласом. — Матроз, који ми је ово причао, служио је у то вријеме на фрегати. И они су дакле имали команданта, који је страшно тиранисао матрозе, па један пут ноћу, кад су били на океанској пучини, боцмани и подофицири засвираше у пиштаљке и повикаше сви у један глас: „Издите сви горе да бацимо команданта у воду!“ Сви људи истрчаше горе, и била би права буна, ваше 'с'ко благородство, да се у том тренутку старији официр није досјетио и цијелу ствар окренуо на другу страну... Био је досјетљив човјек а, причаху, и добар према матрозима.

— Па шта је учинио?

* Врста ратне лађе на једрила.

— Скочи он одмах горе... Види, људи се буне, те не говорећи ни ријечи стаде на мјесто за командовање и викну отуда громовитим гласом: „На своја мјеста! Спреми за окретање!“ Чувши команду матрози јурнуше на своја мјеста. Разумије се, навикнули на службу. А он једнако командује: „Кливер-шкот, фока-шкот* одреси! На десну страну!“ И почеше фрегату окретати час низ ветар час противу ветра. И тако је лепо читав час командовао и људе са свим замајао. Уморише се матрози па их и ватра прође. А у том и старији официр целу ствар објасни капетану. „Тако и тако, вели он, хтели су у воду да вас баце због вашег тиранства. Ја сам буну за сада угушио, а ви, вели он, радите даље како знате!“ Тада командант изиде горе и чини се као да ништа не зна. „У фронт!“ — заповеди он. Људи стадоше у фронт. „Јунаци, вели он сад, децо! Ви сте одлично радили. За такве момке, вели, и батине нису потребне!“ И одмах нареди боцманима и подофицирима да прутове баце у воду. Матрози онда повикаше: „Стараћемо се, ваше 'с'ко благородство!“ и разиђоше се. И после тога, тиранства више није било. Кажњавали су паметно и људи дахнуше душом... А командант сакупи све официре и замоли их, да о томе случају нигде ништа не говоре, како се о њему не би ништа у Русији дознало. Кажу, да их је био заклео. Јер, значи, сам је увидео своју кривицу и није хтео да матрозе због буне упропашћује. Да је он објавио све, шта се догодило, пропало би много људи. А он се чињаше као да ништа није чуо и као да на фрегати ништа није ни било. Племенито је он тада поступао и матрози су после с њим потпуно задовољни били. Кад је постао адмирал, био је према матрозима веома добар старешина и много се за њих бринуо. Ја сам с њим служио на адмиралском броду и био сам веслач у његовом чамцу. Никада није никога тукао и увек нас је частио чашом ракије, кад бисмо га возили куда у чамцу.

Захарић умуче и као размишљајући поче лагано махати главом.

* Кливер, једно од троугластих једара, која стоје на кљуну брода. Фока, фокасегел, велико четвороугласто једро, које стоји доле на првој катарци. Шкоти-конопи.

— Ето до каквога греха могу довести матроза — поче он опет, — и ако је наш руски матроз и трпељив и послушан. Сад је већ много лакше служити... Нису више онакве прилике као у старо време... Дали су нека права, па се човек може и шалити... А тада — и сами знате како је било... Ипак ми смо на „Галебу“ трпели све највећом послушношћу. Све смо мислили да не ћемо целога века патити и да ће дати Бог те ће у будуће и патња престати. И заиста тиранство на броду ослаби. Кад смо се враћали дома, наш се Шлига мало умири и није више онако тиранисао матрозе, мора бити, од радости што ће се скоро видети са својом Немицом. Него и то да споменем: радили су наши на броду да све сева, као бесни. За три минута скупљали су једрила, ваше 'с'ко благородство. Извежбао их је био Шлига за те три године и страшно зотлашио. Кад смо дошли у Копенхаген (Копенхаген), сви смо се обрадовали, јер одатле до Кронштата треба — што 'но кажу — само крочити. Ту је, кажу, и Шлиги крај! Један се само човек није радовао, један артиљеријски подофицир као да постаде још мрачнији и као да од муке не могаше себи места наћи. Стане тако, па гледа на море страшним погледом као да га муче какве рђаве мисли. Много је он био огорчен на Шлигу, и значи, није могао своје срце да савлада. Често пута, кад би се пред њим повела реч о команданту, Јашкин би сав уздрхтао, побледео као платно и очи би му се страшно засијале. Кад га човек са стране погледа, да га страх ухвати... Бог да му душу и грехове опрости, ако је то било дело његових руку...

И Захарић, скупивши качкет, лагано и свечано се прекрсти и тихо, нешто певајућим гласом, продужи:

— Тај исти Јашкин био је војнички син, ваше 'с'ко благородство, и причаху као да је незаконити син неког адмирала, а мати му бејаше жена неког матроза. Био је то млад човек око тридесет година, личан на очи и страшно поношљив, нарочито у почетку докле га Шлига није почео гонити. Носио је чизме што шкрипе, часовник са ланчићем, на руци прстен — речју: прави кицош. А волео је тако да разговара господски, да меша у говору све неке fine речи... Чисто се хвалио тиме. А истину да кажем, био је тај Јашкин

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

човек паметан, јако тврдоглав и страшно злопатило; себе је много ценио, као да не беше само подофицир... Нас је презирао и није хтео да се с нама дружи. „Ја, вели он, нисам друг матрозима!“ Официри пак с њим нису хтели да разговарају, јер, разуме се, он је нижи чин и другог звања. И тако је био сам: с једнима он није хтео, а други нису с њим хтели. Ни паун ни врана! Свезао се после са писаром и фелчером, с њима је заједно и на обалу излазио... Па и поред свега његовог уображења Шлига га је страшно тукао, и ако је он био подофицир.

Моја љубав.

Д. И. Ријека.

Хај, на што очи красне и сјајне,
Кад срце само за презир зна?
Идите, цуре, л'јепе и бајне,
За ваше љупце не марим ја!

Ја једну волим силно и јако,
Таман, колико презирем вас,
Пред њом бих момак клечећи плак'о,
Покорно слуш'о сваки је час;

А с вама љути силник бих био,
Мрзећ у вама све мане ње,
Рад ње сам много јада поднио,
На вама ја бих светио све....

Т'а она прва горка отрова
Ули у чашу живота мог,
Збриса из срца прољетних снова
Сву сласт, којом ме обдари Бог:

Ал' ја је љубит' поред свег' морам,
И ако знадем, да је душе зле,
Стопута можда од вас је гора,
Ал' ја њу љубим — а вас мрзим с ње.

СОКРАТ

(по Еутифрону)

(наставак).

старински призори
од
Јована Бовија.

Херократ. (Долази из улице у дну. Баци најприје поглед на Мелета и Еутифрона). О најмудрији међу Грцима, Сократе, који исправљаш јавне обичаје, ја сам према теби мањи од оног лончара из Леонтиде, племена Скамбонића, који за читаво пола године није могао схватити да је атинска Минерва чудотворнија од Саиске Минерве.

Сократ. Ни ја, може бити, за читаву годину.

Херократ. Мањи сам од тебе него онај лончар; па ипак морамо данас спојити наше гласове, да заједно проклињемо.

Сократ. То ми је теже него појмити разлику две Минерве.

Херократ. Не? . . . Овај Мелет ох! — лепог ми аполинског струка! — овај Мелет — дајте му пританеј — овај Мелет завиди твоме гласу, па те тужи због безбоштва; а овај Еутифрон — најсветији од племена Есејаца — он! завидећи ми на ово мало дана што ми преостаје, оптужио ме због убиства, и обојица — строге моралисте — говоре о Светињи! А Атина, која је теби дужна пританеј, сада, како ми се чини, одређен Стезихору, укротитељу магарица, а жени бар заборав, прима измете ових изрода! Раздирали им синови душе, посетиле Еумениде њихова огњишта у свечане дане; сматрали их Атињани за периојке, а периојци за робље а робови мислили да њихове здружене душе праве змију са две главе. А кад хтедну опрати у Илису руке којима су потписали тужбе, нека би се вода повукла натраг и жуборећи о оцубијству скренула пут Есеја! . . . Тако, Сократе (дуже десницу у вис) тако, тако! . . .

Сократ. Боље је да одустанеш од твога проклињања (сплушта му руку). Као младић могао би лепо представљати у Едипу и Филотету; али ти си од мене старији за две олимпијаде и

можеш посматрати људске ствари онаке какве су. Овај (пока: ује Мелета) покушава да ми одузме живот на своју одговорност и то оног дана, када је требало да се обухвати сав једном речју која садржи све. Овај (показује Еутифрона) те ослобађа малаксалости која те чини ћандрљивим. И један и други осуђују сами себе да носе на леђима лешине два старца, те твоја клетва није већа од њихове казне.

Херократ. Али Мелет, није теби син!

Сократ. Нека рече сам Мелет би ли он због мога безбоштва и свог оца оптужио.

Мелет. (Одлучно) . . . Не бих!

Сократ. Та ви се не слажете! . . . А шта ћете одговорити Архонту, ако запита ко од вас два представља Свето? (Ђутање).

Херократ. Свето постоји, али оно представља сама себе (Одлази путем у дну).

Еутифрон. (Баца тужбу) Херократе! . . . Свето постоји (Одлази за оцем).

Сократ. На путу душе, Мелете, онај ће младић наћи богове, на твоје путу, ти ћеш наћи једног непознатог: себе сама.

Мелет. Могао бих повући тужбу . . . под једним условом.

Сократ. Да Сократ постане Мелет. Но сад пусти ме да се браним од мојих а не од тебе. (Сократ каза ове посљедње речи видећи своју породицу где долази к њему из улице Куле. Мелет иде у двоумици путем Суда. Долазе Ксантипа, Лампрокло, Ификрат).

Ксантипа. Ох јадне моје куће! . . . Ево човека који је најправеднији, услед чега смо ми најнесрећнији.

Сократ. О доброто моја, а зашто одмах тако?

Ксантипа. Сократе, ти ћеш с њима рђаво проћи! Та колико сам ти пута говорила да ћете они рђаво наградити?

Сократ. Циљаш ли тиме на тужбу коју је поднео против мене Мелет?

Ксантипа. По граду се о другоме и не говори и ваздух је пун тога. Нема никога коме то не би читао на лицу . . . Не знам где да се склоним да не чујем . . . Не смем прићи јавним олтарима.

Сократ. Ниједан те бог Атине не би одбио од себе.

Ксантипа. Ти си нешто ставио између мене и њих.

Сократ. Моју сиротињу и твоју невиност.

Ксантипа. И још некога!

Сократ. Јесам ли те ја икад одвраћао од молитава и жртава?

Ксантипа. Пред твојим очима жртвеник се није више димио.

Сократ. Требало је да га опет распалиш пламеном душе твоје.

Ксантипа. Ти си ми га угасио. Нисам ни ја била — буди праведан једном и према мени, ти, који друге учиш врлини — нисам ни ја била, велим, у мојим лепшим данима исто тако примамљива као Мирто, кад оно Перикле, беседећи у агори, задржа изненада поглед на мене, и ја се стресох? А народ се онда окрете мени и прогунђа: Испрошена је за Сократа. И ја ти се дадох недирнута. А сада кад би те богови упитали . . . шта си учинио од оне жене? твоја би филозофија нашла да је најбоље о томе ћутати.

Сократ. (Ухвати је за руку). И ћутећи доказао бих да сам од те жене начинио мајку наших синова, пример другим мајкама а кадгод и меру стрплења за мужа.

Ксантипа. (Трже се као ножем убодена). — Ах то је оно што ми се толико пребацује и што ме тера да плачем. Пре него си постао обожаваоцем Аспазije, звао си ме десетом Каменом; а сада оно што сам постала, постала сам услед тебе, ја, која сам нашу кућу сматрала краљевском кућом и без једне коринтске важе и без једне Сиционске чохе, док ти ниси био тако далеко од нас као кад си био међу нама, и укућани те довикиваху „Пријатељу, оче, Сократе, треба набавити ово за богове, оно за нас, треба се постарати за порез“ Ал' коме? Сократ броји капље које је Јунона просула дуж млечног пута! Баш тако као сад, ено га . . . гледа ме а не види се, као да ја не говорим. Јаох! Јаох!

Лампрокло. Мајко, он ти даде своје име.

Ксантипа. Ја њему срце.

Лампрокло. Ми га волимо онаког, какав је, може бити баш зато што не зна да буде друкчији.

Ификрат. Таквог смо га познали.

Ксантипа. И ја нисам рада да је друкчији, али хтела би да буде мало и мој, толико да осетим да сам његова.

Лампрокло. Немој да те чују, мајко, ни Глаукови робови. Кад ја браним неку праведну ствар, осећам да ми је он

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

дао нешто свога, да су се његове мисли образовале у твоје срцу. Јуче је Глаук Клеонов претио робу батинама, пошто га је окувао. Не чини то, Глауче, не чини то, повиках; у томе робу плаче човек! А Глаук спусти руку и оде собом незадовољан. А роб ми захвали очима и дигавши окувану руку рече: Твоја те мати могла само са Сократом родити.

Ксанטיפа. Хтела бих да будеш сасвим као он и да се сасвим од њега разликујеш. Тај степен врлине штетан је свуда. Никад он није лаж рекао; али ако је ко у Атини и рекао нешто више него што је требало да се чује, то је био Сократ.

Лампрокло. Мора да је имао неки нарочити циљ пркосити овој тужби.

Ксанטיפа. То ти не ће он рећи.

Лампрокле. (Понизно оцу) Зар не ћеш то рећи твојим синовима?

Сократ. Мој циљ! (као неко који је у пола чуо).

Лампрокло. Оно што лежи у кобној ведрини твога чела.

Сократ. (просто) Нисам имао великих циљева, Лампрокло. Идем тамо камо ствари иду, говорим онако како душа говори.

Лампрокло. Али, кад бих ја то радио с блиском опасности

Сократ. Ја бих ти рекао: устрај.

Лампрокло. Докле

Сократ. Докле? Ничега се не треба бојати, о Лампрокле.

Неко дело може бити ружно, и то, мислим, оно које се удаљава од Истине.

Лампрокло. (Метне руку мајци на раме). Сад видим све, мајко.

Ксанטיפа. Ти видиш оно што видим и ја.

Лампрокло. Видиш да ће права тужба бити његова рођена обрана.

Ксанטיפа. Сасвим тако. И дођоx да кажемо, да се Лизије нуди да га брани.

Сократ. (Смјешећи се). Лизије брани све.

Лампрокло. Добро се Ликон сетио, да ће с тужбом против Сократа побацили пре него против ма кога другог у Грчкој. Ти ћеш казати реч која обухваћа живот а не брани га.

Ксанטיפа. А каква би била његова одбрана? Суд се тамо скупља и чувена мерила начињена су од људи. На једно

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

мерило елијасте међу законе, свештеници тајне, тужиоци мржњу, моћни страх, незналице веровање, други нерад...

Лампрокло. Шта би ти метнуо на друго, Сократе?

Сократ. Ову историју једне мисли, једну длаку моје седе косе (хоће да је ишчупа и баци).

Лампрокло. (Надајући се). Дакле учинићеш то?

Сократ. Учинио бих да спасем живот. Али ми неко каже: Не чини.

Лампрокло. Ко?

Сократ. Онај што ми је за леђима.

Лампрокле. Нема никога, Сократе!

Сократ. (Једва приметним узбуђењем). Да неко!... онај који ме прожео свега од главе до пете... лижући ми слепе очи (Показује десно слијепо око). „Проћи ћеш сам без наклоности моћних, без плескања народа; али у одбрани немој се огрешити о Истину, о Сократе.“ Не ћу: ти личиш на глас Светога!

Лампрокло. (Вичући уплашен). Ја сам те љубио, пре њега, без њега, овакога какав си, јер сам ја од тебе, не он. Ох!... Ко ме дирнуо у бок?

Ификрат. (Уплашен наслони лице на мајчино раме гледајући у Сократа).

Ксантипа. (Окренув се нагло). Ох, ти! могао је бити... други!

Ификрат. Ја, ја... твој!

Сократ. (Лице му се разведрило). Видиш рушевину на вашим лицима... да није овуда прошао неки демон рушитељ?

Ксантипа. Онај твој!

Сократ. Тај не излази из мене... Није никакво зло; дођите к себи, и...

Ксантипа. Помоли се Јупитеру, ако има у теби још нешто твога... нашега, да ми не опусту кући...

Сократ. (К Јупитеру). Штити је, о непомични покретниче, ако је истина да се не могу од њих удаљити, пре него препоручиш да се жртвује петао Ескулапу. Да овде ко не плаче? (Прилази Ификрату).

Ификрат. Мој је отац био невин.

Сократ. (Милујући га). Личи, док можеш, на оног првог Сократа, а о ономе другоме, који ти се чини да се тек данас родио, судићеш доцније, да ли је збиља друкчији од првога.

PJESNIKOVA TAJNA.

Napisao A. Fogazzaro preveo M. Grgurić.

VI.

Tresao sam se od nestrpljivosti kao od groznice; na četiri sahata i pô bijah već na ročištu. Znao sam da će Mrs. Yves doći sama, jer joj muž bijaše sproveo noć slabo, te bijaše ostao u krevetu. Dode sama, nekoliko dugih časova poslije pet ura. Nosila je elegantnu plavu odjeću, s ernim čipkama oko vrata i njedara; derdan i naušnice od zlatnih rimskih novaca. Vrat joj mi se nije nigda pokazao čišćeg oblika, ni čišće bjeloće, niti mi se lice igda pokazalo tako nježno. Nosila je u ruci Leopardijeve pjesme. Činilo mi se da je imam odmah pitati za muža; porumenje opeta i odvrati mi tako tiho, da je ne razumjeh.

Htjela je znati da li je Luisa u mojoj noveli istinita osoba. Odvratih joj da nije; da je u njoj inače bilo mnogo erta i boja pravijeh lica. Nije shvaćala ovaj način sastavljanja: činilo joj se da je otud imalo izići stvorenje bez individualnosti, neizvjesno i nekako krivo. Uvjerih je razlogom, da je isto tako i u prirodi; da neke vrste, neke šare u svakog od nas nalikuju na crte i šare drugog kakvog lica, a da ukusno stapanje ovijeh erta i šara sačinjava baš naj teži i naj delikatniji rad umjetnika. Valja s običnim kajdama sastaviti takav sklad, da on ima različitijeh nesuglasnosti, a osobit zvuk.

— Istina je — reče. — Nijesam na to pomislila. Ali vjerujete li vi, da je uprav moguće naći jednu taku „Luisu“? Da može uprav opstojati čeljade, koje nije kadro da ljubi dva puta u kojoj mu drago prigodi?

— Dakako, gospodo.

— Ja ne. Ja vjerujem u ideal sto puta manje od vas. U njezinom se glasu pojavljalo toliko ganuće, da mi se činilo kao da osjećam u njemu golemu gorčinu, te ostadoh nijem, ža-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNIBRS

lostan. Prekidoh odmah mučanje, te se prihvatih predmeta u kojemu sam uvidao kao njeku opasnost. Rekoh da ima dakako uzvisite poezije u onom blagom i umiljatom stvorenju, umjerene mašte, a duboka srca, koje ljubi jedan put samo; ali da ima ipak plemenitijeh éudi, toliko naglih u pokretima srca, koje se lako rane u svojem pohitu i nekako gube. Osjećaji ljubavi i vjere leže u njih kao mrtvi, kao orlovi ošinuti trijeskom; ali se poslije trzaju, zatrepte, podižu se i vinu opet pod oblake. To su duše punc životne snage, krepke volje i krilate mašte, koje bi ljubile jedan sami put, kad bi se susrele: duše radine i moćne, koje ljube, kao što nebo ljubi zemlju u pramaljetnim olujama, rastapajući u drugoj duši svaki unutrajni mraz i po-
budujući sve što je život, zelenilo i evijeće.

Mrs. Yves me pogleda i ništa ne odgovori. Nijesam li ja mrtvac koji besjedi? Ne mogu li istinu kazati bez ljudskih obzira? Pričini mi se kao da me dugi njezin pogled pita: Je li uprav tako? Jeste li vi to iskusili? Gospoda ne progovori, već rasklopi knjigu Leopardijevih pjesama.

— Htjela sam vas i pitati nješto o Leopardiju — reče prelistajući knjigu. — Ljubim toliko Leopardija. A Vi volite li Leopardija ili Manzoniya?

— Leopardija.

— Oh, i Vi; kako mi je to drago! Nije li istina da je veći od Manzoniya?

— Ne, daleko je manji; ali ga najvolim.

— Oh — reče sklapajući knjigu — to ne razumijem. Valja da mi razjasnite.

Razjasnih joj svoje mišljenje.

— Oprostite — reče — Vi, koji ste govorili o plemenitim éudima, biste li htjeli kazati, što mislite o ovim stihovima?

Tražila je u knjizi pjesmu *Ginestra*, pa mi dade da pročitam ove stihove:

Nobil natura è quella
Ch' a sollevar s' ardisce
Gli occhi immortali incontra
Al comun fato, e che con franca lingua
Nulla al ver detraendo
Confessa il mal che ci fu dato in sorte
E il basso stato e frale.....

— Mislim — rekoš da bih zagrljo Leopardija, i da bih zaplakao s njime i rekao mu: kakav si ti pjesnik, ali i kako si ti slijep! Ovu plemenitu narav, koju suprotstavljaš, golemu i jaku, maćehi čovječanstva, ko ju je u te ulio? Ista ova zlobna mati? Ne. Jesi li je sam sebi stvorio? Ne, ne. Mora dakle da imaš Oca blagoga; a ovaj izvor svakog dobra, ko je? Znadeš li zašto te je tako obdario? Znadeš li što od tebe traži; što ti sprema? Vidiš kako sva tvoja mračna filozofija ovđe pada.

— Kako imate biti sretni Vi — reče Mrs. Yves — kad tako mislite. Ja ne mogu. Ja ne vjerujem, da je dobro ni sama plemenita narav. Pak ne vjerujem u stalnost nikakovog ljudskog čuvstva. Rekoše mi, da se i sam Leopardi bojao smrti.

Opazih joj, njekako tužno, da ne mogu razumjeti kako su njoj, prožetoj onakovim mislima, mogli omiljeti moji stihovi.

— Dakako — reče ona — puno mi se mili. Mili mi se što mogu sanjati da Vi imate razlog da postoji upravo takih stvorova, takih čustava kako ih vi smišljate. Htjela bih dajbudi biti stavna da Vi u njih vjerujete. A htjela bi se također uvjeriti da ljudi nijesu toli sićušni, nesretni kao što mi se čine, i da ovaj život nješto vrijedi, da zaslužuje da bude nastavljen, na ovome ili na drugome svijetu.

Duša mi je visjela o njezinim usnama, ne bi li prodrła tajnu njezina sreća. Činilo mi se, da nazirem u njoj prošlost burnu, potresenu silnom ljubavlju i žalošću, sadanjost ledenu i nijemu, ali u kojoj već se pomaljahu prvi znakovi drugog života. Kad prestade govoriti, mučke je pogledah, ne kao ljubovnik, već kao liječnik koji istražuje i dvoumi. Ona malo porumeni, pa mi reče:

— Što mislite o meni?

— Da ste bolesni, i da ne smijete čitati Leopardija.

Osmjehne se, pa mi odgovori:

— Vi bi bili prestrog liječnik. Vidite ipak da ne čitam jedino Leopardija, čitam i knjige koje uživaju dobar glas, i knjige bogobojažljive kao što su Vaše.

Odvratih joj, da malo marim, bude li ona pila otrov u vinu, u čorbi ili u kavi. Pripovijedah joj zatim kako sam i ja

jednom strastveno obožavao Leopardija; pričah o svojoj negdašnjoj bolesnoj sumornosti, o grobu što sam bio sebi izabrao. Gospođa me slušala vrlo pomnjivo: pomislih da me proučava, kao što sam ja malo prije proučavao nju. Htjede gledati na durbin onaj krš gdje sam želio da budem ukopan. Namjestih durbin pravo k planini i ona mu se primakne, al izgubi pravac; potražismo ga zajedno; naše se ruke dotakoše. Mrs. Yves ne povuče odmah svoju. Cijelo mi tijelo prostruji tanka ježnja.

— Ja se ne bih mogla uspeti do vašeg groba — rekne mi smješeći se.

Htjedoh je pitati, ne bi li jednom došla da položi na moj grob jedan cvijet. Ali bijah odviše uzburan; ne znah izraziti svoju misao. Mrs. Yves me upita, da li bi mi još bilo drago da me ukopaju tamo gore; odvratih da, u onom času, nijesam baš ni sam znao. Nadah se da će me pitati, e joj razjasnim što joj bijah kazao o njezinom glasu; ali me to ne upita. Zapita me, da li sam spjevao koju pjesmu o onom kršu, o svome grobu, a kada joj odvratih da nijesam, ostade kao začuđena; reče mi da moram ispjevati pjesmu o tom predmetu. Obećah joj odmah da hoću. Niti ja, niti ona što kazasmo; ali smo se obojica dobro razumjeli, da će stihovi biti njoj namjenjeni. Samo nakon nekoliko časova muka ona prošapta:

— Drago bi mi bilo nositi sobom jednu uspomenu ovijeh mjesta. Nagla tuga obuzme mi srce. Zapitah Mrs. Yves, da li misli otputovati.

— Da — odvrati ona blagim, žalostivim glasom — mislim da ćemo otputovati, netom budemo mogli. Zrak nam ovdje ne prija.

Ganuće zadavi mi glas. Nije mi nigda došla na pamet misao, inače tako prosta, da su Yvesovi mogli otputovati; činilo mi se da je sve moglo ovako trajati uvijek.

Dosjetila se kako me njezine riječi ražalostiše, pa kao da ublaži njihov uticaj napokon me potihom zapita, gdje sam slušao njezin glas. Ovaj upit, tako jednostavan, u onom času, obli me neizmjernom sladosti.

— U snu — odvratih.

Ona probljedi i ne progovori. Opet rasklopi Leopardija, ali ne mislim da je što čitala. Nasta dugo mučanje.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Nastavilah dršćući :

— Snjelo mi se o vašem glasu u dva maha : prvi put otrag mnogo godina, drugi ima tomu malo mjeseca. U ovim snovima ćutio sam se tako zlo, osjećao sam se tako nevoljan, a glas Vaš bijaše za mene život i nada. Ćutio sam se zlo, vrlo zlo, a to svojom krivnjom, a ne samo u snu već i na javi, a uvijek me tješila tvrda vjera, da ću susresti pravi živi glas što usnuh.

Neke su gospode hodile put nas. Približih svoje lice onome Mrs. Yvesove, čineći se kao da čitam u njezinoj knjizi, da ćujem što će mi odgovoriti.

— Nema ni u mene niti života, niti nade.

Druge gospode posjedaše okolo nas. Nije nam bilo moguće dalje govoriti : valja da bijasmo oboje odveć ganuti da se razgovaramo. Njezine su ruke drhtale ; od teške zaduhe lju-ljahu joj se njedra i ramena.

A ja ? Ne znam kakav sam bio vidjeti ; ali velika mi je oluja buktjela u sreću.

Dodoše javiti Mrs. Yvesovoj, da ju je gospodar želio vidjeti prije ručka. Počeka časak, pa se digne. Dopratih je muklo do ulaza u gostionici.

— Htjela bi Vam nješto kazati — prošapta mi prije neg me ostavi — ali strah me da ne ću imati sreća.

— Zašto ? — pokliknuh.

Ne reče mi zašto ; pozdravi me milostivo, a njezine se oči za jedan čas ustaviše na moje čelo. Mnogo se je puta onih dana zagledala u moje čelo. Zašto ? Bilo mi je drago, ali bi me to u isto vrijeme smutilo ; činilo mi se kao da je ona voljela Mene, nego mene samoga. Je li ovo moguće ? Ne znam : ali ovako sam osjećao.

LETIMICE KROZ POLJICA (Poljica i Poljičani).

(svršetak)

piše **Jakov Pivčević.**

Kada smo se upoznali sa Poljicima, bilo bi umjesno da vidimo, ko su

II.

Poljičani.

Današnji su poljički stanovnici potomci naše braće Hrvata iz Bosne, koji su se prvi amo preselili, i Hrvata, zvanih Ugričići, iz Banovine.¹ Kad su amo došli jedni i drugi, i koji je narod prije njihova dolaska živio u Poljicima, nije dosada temeljito dokazano. Poljičani su skladovali kao braća, do zadnjih vremena prijašnje knežije i svegj su djelom pokazali svoje hrvatske osjećaje. Vjerom su tako gorljivi katolici, da ne trpe megju sobom inovjeraca, i s toga se nije u Poljica uvela nikakva druga vjeroispovijed.

U zdravu kraju, kako su Poljica, i stanovnici su zdravi, i krepkog tjelesnog sustava, a ni duševnim moćima ne zaostaju. Okretni su, upravno i brzo koračaju; srčano i naporno svaki posao rade, a mogu i teško breme ponijeti. Ragje donji i srednji Poljičani govore, nego gornji; prvi brzaju, a drugi razborito i promišljeno. A dogusti li im, svi oštro siplju, i ubodljivo osjećaju. Ne plaše se ljetne sparine niti zimskog leda. Znadu se gostiti, a i s manjim zadovoljiti, samo da nije suhoparno. Govore hrvatskim štokavskim jezikom, uopće ikavskim, a u Primorju i čakavskim narječjem, a pišu jedan drugomu poljičkom bosančicom, t. j. starom ćirilovicom.

*

Najpreduzetniji i najobrtniji su Primorci; na svomu su mjestu i na polju, i na moru i u trgovini, i za to ne znadu za

¹ Ma i da štujemo hrvatske osjećaje Poljičana, treba da istaknemo da njihovi pozniji naseljenici iz istočne strane Bosne bili su plemenom Srbi. — Op. Uredništva.

WWW.UNLIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

erne dane. Iz pjeskovita i mršava tla znadu izmatati obilnog ploda, a iz mora velike koristi, bilo ribanjem, bilo trgovinom.

Svoje poljske proizvode vino, rakiju, ulje i višnje, svojim brodovima vode do velikih trgovišta Trsta, Rijeke, Senja i Zadra, gdje ih vješto prodaju, ili spremne u skladišta, dok ih na sitno, i na krupno rasprodadu, a obilnim novcem, koji saspu u džep, nakupuju čega u nas nema, da Poljica oskrbe. Svoju su okretnost pokazali u Trstu, gdje nije lako trgovati, u kom su gradu otvorili do trideset krčama, kojim su se svi pomogli, a mnogi obogatili. Prvi je ovoj trgovini otvorio put Ivo Vojnović iz Duća, a drugi se za njim povelu.

Poljičani su bistre pameti, dobra sreća i poštena značaja, ali su samovoljni i tvrdokorni, s toga se ne prilagodjuju novotarijama i zlorado trpe prigovora i tugje prevlasti, kao da im još kola u žilama djedovska slobodna krv. Rijetko padaju pod kaznene zakone. Ali na obranu poštenja i imanja ne uzmiču pred nikim, da bi na vješala.

Za ubojito oružje ne znadu, nit ga upotrebljuju, nego za lov, ili kao narodni ures.

*

Poljičke ženske glave, i nek se ne ističu crtama osobite ljepote, prikladne su, gojne, sramežljive i radišne. Kuća, dvor i vrtao su njihovo carstvo. Niti kopaju, niti oru, a nemadu nikad mira ni pokoja; zadnje legnu, a prije su svanuća na nogama, da opreme čobanice, donesu vode, pometu kuću i sprave težacima ručak. Zatim u vrtao, da uberu zelja, da omijese kruh i preprave objed. Najstarija jetrva je domaćicom, a stopanjaju izmjenice. Djevojke su pri ruci majkama, kad je višeg posla; inčije predu, snuju, tkaju, pletu, potpliću, krpe, šiju, kroje, vezu, peru i utijavaju; mlagje djevojčice čuvaju braću ili su za životinjom. Muškoj djeci imade posla, netom su ostavila školu. Ili su za pašom, ili s ocem u polju, da obavljaju lakše posle, dok prispiju za mašklin, ili caru pod pušku.

*

Poljičani se hrane jednostavno, ali ne gladuju. Jedu kruh ispod crijepnje, a najmilije im je varivo, zelje i sočivo, dobro začinjeno. Sam im se kruh ne mili, prismoče ga ma bilo čim. Piju za svakim obrokom vina, a jutrom guenu po kap rakije,

dok je imadu domaće. Rijetko je vidjeti pijana čovjeka, a ženu nigda. Osim djece, kojoj je za zabavu, pijanca svak mrzi, svak ga izbjegava. Teška, Bogu mrska psost, nije se još u nas udomila, ali je čuti groznih proklinjanja. Bogopsoveca zovu Luterom, neznabožcem, one koji se ne ispovijedaju, ne slušaju S. Mise u nedjelju, ne izmole dio od Rozarija, ne pozdravljaju Gospe i svojih se mrtvih ne spominju. Zla žena je Irudica, grdna baka vještica, a stara usigjelica morina.

Pobožni su, jer ćeš u svakoj kući naći Propeće, krštene vode, svijeću trojicu, blagoslovljenu kitu i tamnjana, a svaka ženska nosi kakvu medaljicu ili karmelitsanskog odijela na sebi.

Ne izostaje Poljičanin nijednom Sloveninu u gostoljubivosti; prijatelja raskošno gosti, znanecu pruži, što se prigodi, a ne pušta gladna ni namjernika. Tugjem prosjaku pruži ruku i ustupi konak; seoska siročad, betežnik i starost, ne smijedu kruha željkovati, a ni smoka pri blagdanima, jer niko ne znade, čega sam može dočekati. U nas ne može ni biti pravog siromaha; svak može, ako nije propalica, zaslužiti, uz hranu, i pristojnu nadnicu.

Dok je u kući mrtvac, u njoj se ne užije vatra; rodbina i zajmenici staraju se za hranu smučenoj obitelji, a za osam dana, po ukopu, skuplja se susjedstvo, da moli za pokojnika i da utješi razgovorom uevijeljene ukućane.

*

Zanimanjem su Poljičani težaci, a imade i raznih zanatlija: kovača, zidara, drvodjelaca, krojača, bačvara, kalajisara, opančara, samardžija, mlinara, stupara, tangara, tkalja, švelja i vezilja. U imućnijim ćeš kućama naći svakog alata, jer sami minavaju i krešu stijene, pale klačine, sijeku goru, djelaju, pilaju i strugaju drvlje, grade kuće, sklope ih i pokrivaju. Vještije zanatlije skupo plaćaju. Sami kopaju kamenice, krešu turnje i djelaju za turanj (tijesak) potrebito drvlje; sami četvrtaju prage, nasagjuju rala i drugo težačko ratilo, i pletu košare, rešeta i sitovače. Stanuju u tvrdo zidanim, dvokatnim i trokatnim kućama, pločom ili crijepom pokrivenim; u njima je svake opreme za udobno stanovanje.

U nedavno doba upotrebljavala se domaća japija i za kuće i kućno pokućstvo, danas već nije tako. Jablanove se grede

uginju, trešnjavi su sklopovi krivuljasti, hrastove se daske između, teška ploča rastrgne zidove, pleter od trstike iskrivi se; hrastovi su stoli teški, naša poznata smrekova bukara za udara; zelovski lonci za gvozdske zdjele, čanji i kašike, voštanske sinije, pladnji, sanduci, hambari i postelje, starog su kova; sve to treba prekomorskim zamijeniti, i nek je skuplje, krhko i malo traje. Današnjemu mlagjem naraštaju hoće se kuća zidanih na redove, ukrašene dlijetom i zubačom; hoće mu se vlaštenog pokušstva, ormara svake vrste; hoće mu se svitne varoške nošnje, lakovane obuće, finih kapica, svilenih ubrušićia i zlatnih ureda, što nas grozno upropašćuje.

*

Mile su Poljičanima narodne i junačke pjesme, nipošto umjetničke; drage su im šale, doskočice, basne, gonetanja i pripovijesti, ako nijesu preslane. Ne znadu za raskošne sastanke, niti bučne zabave, ali se i oni svecem odmore i pozabave. Ko je vješt puški, gagja u nišan; stariji zasjedu u hlad, da se porazgovore o poljskim i seoskim poslima, a momčad se umeće i hita s kamenom, utrkuje se, uskače, preskače, rve se i vježba u koraku. I žene se nauživaju svečanog odmora, jadikujući se i razgovarajući o svojim, a i o tugjim poslima, a djevojke se napjevaju za pašom.

Jedino se o božićnim svetkovinama i o pirovima zaigra kolo pod vedrim nebom. Nema u kolu mjesta djevojčicama, koje nijesu još za udaju. one pjevanjem prate, i mnogoj uteče: Kad će moje vrijeme doći, da se i ja protresem! Svjesnije majke ne dadu kćerima u kolo, jer da je prigoda grijeh.

Za dugih zimskih večeri splije se susjedstvo u prostraniju ognjenu kuću.* Ko zna otrese po koju pjesmu iz Kačića, a vještiji čitalac zapliva u Korabljicu svetoga pisma, i tumači „Pučki list“ i „Danicu“, jer nema kuće, u kojoj nema ovih knjiga. Kako izbjegavaju prosutke, pijance, pravdadžije, bogopsovaće, smutljivca i skitalice, tako se žele sastati s mudrijim od sebe, da nešto nauče.

Ni stari Grci nijesu starije častili više nego ih časte Poljičani. Svak pušta mjesto starom brku, u kući, u crkvi i na ulici, i dok stariji zборе, mlagji ne bijele zubâ.

* To je jedina poljička riječ za kuhinju.

Odavna su pometnuli gozbe na imendan i sedmine, a još drže brgulje i trodnevno pirovanje prigodom mlade Mise i vjenčanja.

Nesnošljivi su u parnicama za seoske granice, za koje troše do umeta, gone do Beča, i dogje se do gustih. U nevolji i danas siromah nagje u susjeda, da zavali lozu, bez pisma i svjedoka, kako se je običavalo za knežije.

Domorodno naše svećenstvo, svijesno svoga zvanja i uvidiv kobne posljedice pravdanja, počelo je obnavljati stari poljički „sud poštenih ljudi“. Često se i uspjeva, čim se prištedi mnogi trošak i danguba, i utrunu se svadbe i mržnje.

*

Nova poljička cesta privukla mnogog putnika, a Poljičani, pošmagani za dobiti, otvorili mnoge krčme. Ne budu li ih strogo nadgledati, uzrokovaće teških, moralnih, društvenih i obiteljskih posljedica. Pojavljuje se osoba, kojim je nesnošljiv obiteljski život, neslana obiteljska hrana i težak težački mašklin, pak se dale u besposlicu i plandovanje u krčmama, u danu i noći, a u kesi ni prebijene pare. Krčmar takove nevaljance čeka do jamatve i naplati dug i kamate obilato.

U izboru nevjeste više se gleda na majku joj i rod, nego na ljepost i imanje; i ragje je vode iz svoga, nego iz tugjega sela. Bude li u kući pop, on gospodari, drugačije stariji neoženjeni brat, jer ne imajući poroda biće s družinom nepristran.

Mrze Poljičani na rasulo kuće i stoga svaki kućni član, drži zubima i noktima do sklada i mira, jer skladna braća kule grade a neskladna i zgragjene ruše, a gdje je mira ondje i božjeg blagosova.

Svaki je naš težak sam sebi satokazom. Kad se je naspavao, ustaje; kad ogladni jede, a kad se umori, opočine. Zorom je na poslu, a zapadom sunca, ostavlja ga. Došav doma, s djecom se pomoli Bogu, večera, potegne dva dima, odredi za sutra svakomu svoj posao, prekrsti se, pa u postelju; a stopanjica uredi sugje, zapreće vatru, zatvori kuću, i moleći još po koji očenaš za mrtve, umorna kako je, netom legne, zaspe.

Svaki bi roditelj volio da mu crna zemlja oči zaspe, nego da dočeka sramotu, da mu porod bude dugih prstiju, ili upade

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

u sramotni grijeh. Lupež ostaje vavijek lupežem, a osramoćenoj se djevojci oprost, netom se vjenča. Prije joj vjenčanja nema mira u danu ni u noći, na domu ni na putu.

*

U nedavno doba bilo je izobilja u nas svećenika, i stoga se je mnogo crkvice pograbilo. Ponestalo svećenstva, koje je te crkvice uzdržalo, te su pale na teret župske crkve, koja ih jedva može potrebitim oskrbiti, a često su uzrokom prepiranja megju popom i pukom. Svak žali ovaj nered, ali nikomu ne ide za rukom da ga odstrani, jer je to ljuti osinjak.

Jednostavne su vanjštinom naše crkve, a i siromašne, jer su rijetke koje imadu što svoga, puk ih uzdrži. Takme se sela, koje će viši zvonik podignuti i glasnija zvona nabaviti. Za vrijeme knežije sjale su nam se crkve srebrnim uresima i dragocijenim misnim ruhom. Pripovijedaju stari ljudi, da je za bježanije odneseno iz župske gatske crkve, do sedamdeset misnih odijela. Podstranjska je crkva oskrbljena srebrnim predmetima, a podgragjska ruhom.

Kako prije naglasih, poteže se još patarenskih zabluda. Stare bake i slabe majke plaše nemirnu i neposlušnu djecu vilama, morama, vješticama, vukodlacima, marinorcima i macićima. Susresti ćeš još neplodnih roditelja, tužnih majaka i pokradenih domaćica, natovarenih darovima putem Zelova ili do bule vračarice, gatalice, varalice i ciganke, da im isprose od sreća poroda, da im djeca ne umiru, da im se blago ne smiče, da se okameni ona jezičina, koja joj se je dovezala poštenja, ili da im očituje kip, koji ih je pokrao. A kad sve to ne pomaže, zasramljeni i skrušeni, uteku se svomu župniku, da im Boga moli. Žarki domorodac i čuveni propovjednik, kanonik Dn. Toma Pivčević dok je bio gatskim župnikom bio je zasnovao, ili bolje obnovio, staru poljičku bratovštinu S. Jurja, našeg poljičkog Odvjetnika. Nagla mu smrt uskrati zadovoljstvo da je vidi na nogama. Bili bolje sreće oni koji se tim poslom bave danas!

Koliko štuju Poljičani svoje mrtve, dokazom su poljička grobišta, kakvih je rijetko naći. Malo obitelji imade vlastitih grobnica, sve su zajedničke. Dvije su odličnije za popove i za

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

strance, koje smrt zateče u selu, komu, iz kršćanske uzajamnosti, opreme sprovod, kao da je bratim. Svagdanjom se molitvom spominju svojih pokojnika, a na ishodnji dan S. Misom. Ganutljivim se obredom u erkvi oduže na mrtvi-dan svojim mrtvim, jer na turobni glas zvona, koji zove žive da mole za mrtve, svak ide erkvi, pošto svak promišlja da je danas tebi a sutra meni. Neizbrojnim se plamenima rasvjetljuje ona tamna, mrtva noć, i što ne izgori u erkvi, dogori na grobnicama.

*

I nek smo mi Poljičani svi jedne krvi i svagdano se sastajemo, u mnogo čemu se razlikujemo, osobito u nošnji. Zamosorei su se pocetinjali, stariji sredopoljičani i donji još nose po staru, a mlagji se oblače po kaštelansku i varošku, ni poljičke crven-kape ne nose na glavi. Kako muški, tako i ženske na polak se polacemanilo.

Poljica imadu sve prirodne uslove, da svaka biljka ragja, a težak je radišan kao mrav, a i ne rasiplje, ipak jedva da pošteno preživi. Nas mnogo a tijesni nam megjaši, zemlja se izrodila, a ne gnjoji se, a težak se u sve prti, ne dostaje ga, te se plod otančava. Nadošle nove nedaće na lozu, vinu pala cijena, a danjei općinski i pokrajinski svake godine to veći, pak se ne daje naprijed, nego trbuhom za hruhom, u taj mjeri, da nema ko da polje obradi. Ipak, da nam je splitske mekote i cetinskog prostora, malo bi ko pred nas.

Žalosno je da u svim Poljicima nema samih deset škola. Da ih je više, poskočio bi broj naših djaka i kod srednjih zavoda, gdje nam nijesu na sramotu, ni naukom, ni ponašanjem.

*

Kreni Poljičaninu u zenicu od oka, prostiće ti, ali mu ne diraj u ništa, što se odnosi na knežiju; postat ćeš mu dušmaninom. Sve što mudrijaši prigovaraju našoj bivšoj knežiji svaki će Poljičanin znati opravdati.

Rečeš li mu, da knežija nije imala kneževskog dvora ni kuće za urede, zamjeriće ti, da se što takova prigovara jednoj maloj državici, kad je poznato, da toga nije bilo u ona vremena ni u većim državama. Knezovi su bili birani svake godine, a ni-

jesu bili plaćeni, jer se nikakva danjka nije biralo, i zato su stanovali u svojim kućama, i kod sebe su držali uredovne spise.

Prigovoriš li da nijesu imali škola, odgovoriće ti, da nije sve znanje u javnim školama. Poljički su svećenici ubrajali u dužnosti svoga zvanja i javnu pouku, i nije bilo manje pismenih, nego ih je danas.

Ukoriš li ih da nijesu imali kolnih puteva, reći će ti: Poljica su bila sama sebi dostatna, nit su što izvodila nit uvođila. A puti su im bili dostatni za njihove potrebe, a Statutom je bilo naređeno da putevi budu toliko široki, da se dva jarma volova na njima budu mogli izmijeniti, da niko ne smije na nje vodu izvoditi i da ih svaki pod svojom zemljom imade uzdržati.

Zamjeriš li, da nijesu podigli spomenika junacima knezu Paviću, popu Pezelju, četovogji Petru Kružičeviću, Mili Gojsalića, Mari Žuljevića i Bari Lekšića, odgovoriće, da je najviša slava našim junacima, što ih narod udivljenjem i harnošću spominje, što su znali za domovinu ginuti, a da su kameni spomenici tašta slava, za kojom Poljičani nijesu težili.

Na primjedbu, da se je dogagjalo nereda pri izboru knezova, kazaće, da je svak imao pravo glasa, da je i onda bivalo nezadovoljnika i mutikaša, i da nije bilo oružnika da bude reda, i da se nema čemu čuditi, ako bi koji smutljivac pošao kući razbijene glave, ali da ih nije mrtvih padalo, kako se danas dogagja i u najnaprednijim državama kod raznih izbora.

*

Prije nego se oprostim s mojim Poljicima, nadodaću, da je pametnije nastojati da nam eikne bolja budućnost, nego žaliti za prošlošću, koju su zub vremena i kobni udes za uvijek pokopali.

Biće nam bolje kad budemo imali našu poljičku općinu, kad nam se prokrči kolni put preko Mosora do Omiša, kad budemo imali kolne ogranke od pojedinih sela do naše glavne ceste i kad nam se uspostavi stari poljički crkveni Vikarijat.

Budemo li mi složni i budemo li više gledati opće, nego svoje dobro, sve ovo bez napora možemo postignuti. Politička

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

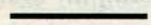
vlast ne bi se imala protiviti ustrojenju naše općine, jer se ima biti uvjerila, da nema mjesta kapi i klobuku pod jednim krovom, i da hoće i seljak uz gragjanske dužnosti i gragjanska prava.

Zemaljski bi Odbor još ragje pristao jer mu imadu biti dosadila neka sablaznjiva i ubitačna trvenja megju seljacima i gragjanima, pošto u nekoj općini nijedan ustavni načelnik nije se održao na stolici, dok mu je rok istekao. A ne bi se tomu opirao ni broj pučanstva poljičke općine, koja bi brojila do 12 tisuća duša; a imade i siromašnijih općina, nego li bi naša bila.

Ne bi se imale uzroka ni same dotične općine protiviti, jer su i bez nas moguće, a ne imadu se boriti s našim protivnicima, koje smo im pomogli pokopati bez straha da se opet podignu.

Naša poljička općina, bez ičije štete, nama bi donijela velike koristi, jer bi sami sebi bili gospodari i našim bi novcem naše laze zavaljivali.

Za ovim sam idealima cijeli život čeznuo, i kad bih vidio oživotvorene, miran bih i zadovoljan usnuo u Gospodinu, jer bi moja Poljica bila spašena.

ZGODE I NEZGODE.

(nastavak)

Piše † prof. **Luka Zore.**

uredio A. Vučetić.

Konavljani pod Dubrovnikom.

Ostali su do pada Dubrovačke republike pod njom, ali se nijesu nigda sljubili s Dubrovnikom. Dva puta su se bunili do kraja 18. vijeka, a g. 1798., kad je vijeće naredilo da svak kupi soli (jer nije bilo novaca), Konavljani ne htjedoše i pobuniše se digavši se na oružje. Na lijepe se Konavljani ne prignuše. Tad se republika obrati Austriji koja posla generala Brandy s 1200 ljudi. Ovaj uduši bunu, ali se Konavljani srcem odbijahu od Dubrovnika.

Kad su Francezi zapremili Dubrovnik, a Rusi se ozlovi-jedili, nastade rat i u ovijem našijem krajevima. Crnogorec vladika (Petar I.) sabere u Hercegnovi, a s njima i mnoge Bokelje. Ovima se udruži i dobra konavoska četa, koja kivna na Dubrovnik, htjede se osvetit Dubrovčanima. Upadoše u Konavle mjeseca maja 1806. i poplijeniše kuće te ostadoše vjerne Republici. Francezi s Dubrovčanima odoše proti njima. U maju sukobiše se, a francezi uzmaoše u Cavtat. Tu ne ostadoše, nego krenuše suhijem put grada. No Rusi odjeljkom pomorske sile pod Snaksarevom stigoše pod Župu a kopnom Crnogorci, Bokelji i Konavljani odoše u potjeru Francezima i Dubrovčanima, koji iz Župe popeše se na Brgat. Tu se utvrdiše, ali Rusi iz drugog odjeljka pomorske sile pod Sinjavinom, koji bješe stigao, iskreaše četu rusku u pomoć Crnogorecima. Kako na 17. junija bi općeniti napadaj na Brgat, Francezi i Dubrovčani, poslije junačkoga otpora, uzmaoše u Grad. Tad Rusi, Crnogorci, Bokelji i Konavljani zapremiše te iste večeri brda i glavice oko Dubrovnika i dopriješe do Gruža, odakle izagnaše Franceze. Tu pade franceski general *Delgorque*.

Ubojna ruska pomorska sila svu noć pucaše na Grad i na Lokrum. Od toga časa počinje po suhu i po kopnu potstup

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

grada, u koji se bilo strpalo iz sve okolice što ostade vjerno Republici i u strahu i u oskudici kuburilo. Udaranje s mora i s kraja, a najskoli sa Srda, gdje se kopnena savezna neprijateljska vojska bješe utvrdila, ošteti grad i okolicu. Ni grad nije mirovao, i odgovarao je sa svojih tvrđava. Pljačkanje i gorjenje okolice bješe u jeku. To je tako trajalo do 24. junija, jer tad savezna vojska poslije krvave bitke uzmače put Konavala ispred generala Molitora, koji pozvan od Lauristona u pomoć bješe iz Spljeta uputio se i na vas mah došao sa 2-3000 ljudi. Tad Grad za čas odahne, ali u okolici sve bješe opustošeno. Crnogorci, Konavljani, Bokelji s Rusima utvrdiše se kod Novoga, jer su se nadali Francezima u Boke. No kad se oni ne vidahu, Crnogoreci s Konavljanima i Bokeljima upadahu često u Konavle i Župu, dok se Francezi uputiše pognavši Crnogorce koji uzmače iza teške bitke kod Novoga. Tu se Francezi osvetiše, jer popališe sva sela oko Novoga, kao što saveznici bjehu učinili oko Dubrovnika.

Od pljačke oko Dubrovnika saveznici mnogo sa sobom odniješe. Zna se za srebrno trpezno posude koje se prodavalo po Konavlima i Bokama. I iz crkava odnijeli su dragocjeno posude, odežde a i zvona sa zvonikâ. Toga ima još sad u Konavlima (na Mrcinama).

Nije čudo, kad su bili taki Konavljani, da je o njima niko posloviceâ u Dubrovniku, koje bacaju na njih nepovoljnu sjenu. Evo ih nekoliko:

1. Ako su potrebni Konavoski vojnici, nu se i brez Župskih štetočnika proći ne more.
2. Crnji je od Konavljanâ.
3. Konavljaninu bez noža, a Lopudaninu bez klobuka treba da im se mati veće krat udavala.
4. U Konavlah ni u crkvu sam.
5. U Konavljanâ sapluna kupuje.

Ove su poslovice popisane u knjizi: Poslovice na svijet izdao Daničić, u Zagrebu, iz jednog rukopisa Male Braće u Dubrovniku.

Konavli pod Austrijom.

Dubrovačka republika bi spojena s Dalmacijom. Uredba koja se uvela u Konavlima s Cavtatom gotovo je ona kao i sada.

Konavli s Cavtatom čine jednu općinu, Cavtat je bio i iz početka glavno mjesto općinsko, ali u Konavlima bjehu dva *sindika*; ovo je ime po primjeru iz Italije, gdje se i sad zove načeonik *sindaco*. Jedan je sjedao na Pločicama i imao je da upravlja *donju stranu Konavala*, a drugi je bio u *Pridvorju*, i nadgledao je *gornju stranu Konavala*. U Cavtatu pak bio je načeonik (podestat), komu oba konavoska *sindika* bjehu podložna. Godine 1824 načeonik (*podestà*) je bio u Cavtatu: Andro Pervitić, a sindik u Pridvorju *Mato Magud*, a na Pločicama *Marko Cvjetković*, kako se nalazi u: *Scematismo provinciale della Dalmazia, Zara 1824*. I sud, koji je za Republike bio u Pridvorju, gdje je sjedao dubrovački knez, premješten je u Cavtat; i tako sva ostala oficija, koja su uz sud spojena, kao carina, porezi i ost. utaboriše se u Cavtat. Razumije se da načeonik i sindici bjehu imenovani od države sve do početka druge polovine minuloga vijeka, kad je, kako je poznato, ustav se proširio i na općine, te narod počeo birati vijećnike, a ovi načelnika. Iz početka rok njihova rada trajao je 3 godine, a sad je produžen na 6 godina, i novijem vijekom tako započelo.

No Konavljani, kao i za vrijeme republike, tako i sadašnjoj zajednici otimali su se proti vlastima. Kad su počeli novi nameti polovinom minuloga vijeka, rogoborenje nastade, a još gore kad je uvedeno novačenje. Bunu Krivošijsku gledali su Konavljani s nasladom, a politička vlast, koja je to znala, činila je da vojska za Boke, dok je buna trajala, prođe često kroz Konavle. No lukavi Konavljani razumjeli su da njihova krajina, pristupačna vojski, bila bi odma poharana. Za to se baš u to doba okomiše ne proti države, dapače su državi laskali, nego proti *gosparima konavoskih zemalja*, te se rasprostrani u Konavlima taki socijalistički pokret, da je dao posla i političkoj i sudbenoj i vojničkoj vlasti. Kao da je dunuo vjetar *internazionale*, te se kao munja prospe po Konavlima. Evo poglavitijeh načela toga katekizma društveno-juridičkoga, što se javno razglasivao i bio uopće prihvaćen:¹

*Zemlja je božija i onoga koji je radi; i samo ko mačem u ruci podloži sebi drugoga može tražit da mu ovaj čini službu.*²

¹ Saggio d' uno studio storico-critico della colonia e sul contadinaggio nel territorio di Ragusa di Antonio degl' Ivellio. Ragusa 1873 pag. 276-277).

² Seljaci su bili dužni devedeset dana u godini raditi za gospara na njegovim zemljama, na tako zvanijem *carinama*, što bi gospodar upravo držao.

A zašto neko da šeta po gradu i prima dio od ploda što drugi vadi iz zemlje svojim znojem?

Zemlje su konavoske otkupljene od Turčina (?) konavoskijem novcem (?) pak su bile razdijeljene među vlastelom dubrovačkom, koja u ono vrijeme kupovahu i razdijeljivahu po svojoj volji, jer oni sami zapovijedahu.

Dok je krajina bila pod republikom, seljak je bio držan prinostiti jedan dio ploda da naknadi troškove javne uprave; ali sad kad on plaća carske poreze i carine, naravno je da nema ništa veće davati gospodi Dubrovačkoj.

Istina je da neki od te gospode, koji traže na ime gospareva dijela, i oni su težaci; ali svakako oni su stekli to svoje tobožnje pravo od vlastele Dubrovačke, što su ga imali prije njih; što smeta da su ga stekli za gotov novac ili inače; bjehu pomislit prije neg su upali u zamku, prije nego su kupili prava tako neosnovana i nepravedna.

Ko traži štogod od imaoća zemljinoga neka iznese redovite isprave, jer zakoni austrijski ne dopuštaju nikomu, koji nema na ruci pisane redovite isprave, da uznemiruje mirna imanja; ali pisanijeh ispravâ ne će moći prekazati nijedan od tako zvanijeh gospodarâ, jer sve matičine isprave bile su sahranjene u Dvoru konavoskoga kneza, i s kneževijem dvorom izgorješe i nestadoše za vrijeme neprijateljske najezde g. 1807. a zakon austrijski ne dava snage dokazu prijepisima.

Padom republike pali su i njezini zakoni, i sad nema drugoga suda nego po zakonima austrijskijem; a zakoni austrijski ne će da znadu ni za službu ni za gospare. Ovo je bilo bez straha ponavljano i u pokrajinskom saboru i drugovdje, pa i od lica koja vide dulje od seljaka, koja su vješta austrijskijem zakonima.

Za inad *gosparina*, Konavljani su se držali autonomne (talijanske) stranke, jer su gospari spadali narodnoj, i to je sve trajalo dok negdje 1880. poče se narodna stranka podizat i ote općinu. Otada Konavljani spadaju *hrvatskoj* stranci, jer su ih tako popovi latinski uputili. Svakako su na narodnoj podlozi, a kasnije rekao bi da nijesu zazirali od Srbâ, jer g. 1905. u općinskim izborima prevlada *bratstvo* hrvatsko-srpsko.

Sve ove evolucije izvele su se u Konavlima od g. 1860., otkad je ustav, i pošto su stradali u političkom procesu g. 1861., o kome će bit govor, poklekli su i bili svagda pristaše vladini. Dalje biće govor o stradanju Konavoskome g. 1861. i dalje.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Калуђерске и компасне карте средњег вијека.

(наставак в. бр. 11).

Пише Др. Божо Цвјетковић.

II. Компасне карте.

Тринаестим вијеком рађа се ново доба за картографију. Нестаје оних старих калуђерских карата, којима је и почела декаденса у картографији, а на њихово мјесто ступају нове такозване компасне карте, којима и почиње ренесанса у истој знаности.

Компасне су карте оне знамените наутичке мапе, које почињући од 13. вијека теку све до 18., те носе на себи, мјеште меридијана и паралела наших карата, мрежу праваца прилично замршену; правци теку од столних вјетруља (*rosa dei venti*), које су ударене на разним странама карата. Оне нам доносе на видик, баш противно но калуђерске, вјерне оцрте обала Средоземнога мора па свих обала те се с њим спајају. О времену постанка, о начину развитка и о врједности ових карата написало се прошлог вијека много расправа, али се дошло до позитивна резултата тек у новије доба. Старији писци, који су се бавили питањем, особито наутик Артур Брајсинг, били су тврдо увјерени, да су компасне карте настале тек онда када се почео компас употребљавати на бродовима. Но математичар Матеј Фиорини бијаше први, који почне сумњати о исправности ове тврдње, али ове карте нађоше тек у Херману Вагнеру свога Едипа. Вагнер проучавајућ их на темељу картографиске методе дошао је до увјерења, да је она једини кључ, којим можемо ријешити загонетку компасних карата. Те што он, што његови ученици дотјераше питање о постанку наших карата до такве јасности, да стоје у овоме питању као орлови на тимору и остају ауторитетом. Овим оборише и све пријашње теорије, те чисто и бистро доказаше, да је ових карата било већ много прије но што је компас био употребљаван на бродовима. Тим је пала и тврдња Артура Брајсинга да су ове карте конструисали талијански картографи на темељу материјала које им прибраше поморци пошто

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИВЛИОТЕКА

поче компас играти велику улогу у поморству. Ако пролистамо расправу Артура Брајсинга под насловом: *Flavio Gioia und der Schiffskompass*, (Флавио Гиоја и бродна бусола) одмах ће нам пасти у око смјела тврдња, као да би Гиоја био изумио компас примјењен за брођење и то око године 1300. Но и ако то никако не одговара истини, ј-р Флавио Гиоје као таква није никада ни било, пустимо нека за час стоји а прихватимо најстарију датирану компасну карту коју имамо, наиме ону што је прије приписиваху Марину Сануду, али је по суду Кречмерову конструисао Петар Весконтти и носи годину 1311. Узмимо сада на око годину 1300, када би Гиоја по суду Артура Брајсинга био изумио компас а не дајмо да нам измакне ни она 1311. година откада датира најстарија Весконттијева компасна карта. Ако још мало дубље проучимо ову карту и опазимо како Весконтти знаде вијерно цртати обале Средоземног мора, не ће нас минути чуђење а да не запитамо, је ли могуће да је у 11 година могла настати онако савршена карта. Ако не пустимо с ока прилике које су онда владале, моћи ћемо стално устврдити да је онда било апсолутно немогуће конструисати онако савршену карту. Јер у она су времена поморци имали неизбројних запрета по мору, те им је било могуће доћи само до једног приближно савршеног система дистанса и према томе до једног прилично вјерног оцрта обала и то тек на темељу појединих али многобројних путовања и јаког опита. Друга запрека могућности савршености карата у оно доба налази се у конзервативном и празновјерном духу код помораца; осим тога су они имали слабо средстава за тачно означавање положаја мјеста. Најинтересантније је пако за нашу тврдњу то, да налазимо на овим картама исте карактеристичне погрешке све од 13. до 16. вијека. То нас све води до суда, да је тврдња Артура Брајсинга нетемељита. Истина могла би се сада бацити објекција, донекле увјерљива на први мах, да ипак није било тешко ондашњим картографима конструисати прилично савршене карте, кад су имали на располагање приличан број портулана, гдје су биле донекле тачно описане поједине обалне црте Средоземнога мора те оних што се с њим спајају, па поједини смјерови што су се имали дати броду, а и дистансе од једне тачке к другој. Но на ову објекцију посве је лако одговорити, ако се само једанпут латимо посла, те на темељу пор-

тулана покушамо конструисати карту Средоземног мора. Узмимо дакле два најбоља портулана, наиме оног Кадамоста и Узана, па почнимо. Но одмах ћемо опазити, да је могуће помоћу портулана означити поједине обалне тачке, али није могуће означити непрекинути руб обала па нити шематички. Ако пак узмемо у руке једну компасну карту Средоземнога мора н. пр. ону Андрије Бианка из године 1436. па је испоредимо са једном модерном поморском картом исте омјере, наћи ћемо, да се оне у главном потпуно подударају. На карти Андрије Бианка наћи ћемо исто као на модерној карти све веће и мање заливе, ртове, отоке, ушћа ријека итд. Што дакле излази одатле? Јасно је да компасне карте нијесу могле настати на темељу самих портулана. Али пошто смо још видјели да ове карте нијесу могле настати тек од онда када се почео компас употребљавати на бродовима, не остаје друго но закључити, да је базом овим картама служио много старији материјал но што се до сада мислило. По мнијењу проф. Вагнера, Оберхумера, Норденскиелда и Гинтера, талијански картографи, који су нам и дали највише компасних карата имали су имати веома старих, поморских карата, које су потекле још из феничко-грчко-римске-бизантинске перијоде. Доиста таквих нам се карата, које би нам могле служити као директни доказ није сачувало, али ипак имамо из старога вијека остатке оне литературе, која се има сматрати као потребита допуна напоменутих поморских карата. Остаци ове литературе долазе у пловидбеној терминологији под разним именима као стадијазми (*σταδίαζος*), парапли (*πράπλους*) дијашли (*διήπλους*), и перипли (*περίπλους*) Ако и не отприје, дајбуди од 4. стољећа пр. Ис., поморци су по суду Оберхумера имала имати напоменутих стадијазма итд., којима су биле додане карте Средоземнога мора те свих оних обала што се с њим спајају. Такову једну поморску карту, која потјече из доба пр. Ис. имамо н. пр. код Китајаца а представља нам југоисточну обалу Азије названу „Тхинаи“ те јужну обалу истог континента до Перзијског залива. А пошто знамо да су у 1. и 2. стољећу послје Христа александријски трговци трговали са Китајем а особито са градом Катигаром, који је био знаменит са своје свилене индустрије и пошто још читамо код китајских хисторичара, да је год. 95. послје Ис. неки војсковођа њихов био славодобитно провалио до Каспијског мора, те био намислио да

навали и на државу римскога цара Ан-ту-ну т. ј. Антонина Пија, не ће нам бити тешко закључити, да је Европи било лако доћи до оних карата Китајаца.

Ова трговина са Китајем била је наике по испитивању Сјеверзова веома јака особито са земљом „Серика“ т. ј. сјеверним дијелом Китаја те је њему ћак пошло за руком ући у траг и путевима, који су текли из Европе кроз централну Азију до Серике.

Но што је најзанимивије од испитивања Сјеверзова то је јамачно она страна, гдје се он ријешио да одреди и мјеста у којим би трговци на овим путовањима отпочивали као н. пр. „Камен-кулу“, која се налазила на крају Алајске долине те „Стацију трговаца“, данашњи Кашгар. А јер још имамо и један веома знаменити извјештај о китајским земљама који саставише трговачки агенти македонског трговца Мајеса Тицијана а који је Марин од Тира око год. 60. пос. Хр. употребио за своје карте, све нас опет доводи до пријашње наше тврдње наике да Европи при тако јаким саобраћају није било тешко доћи до оних китајских карата, те да је по узору истих и сам Марин од Тира конструисао своје карте. Па и саме карте Птолемејеве кажу нам, да је и он морао за оцрте обала употребити већ готове обалне карте. Ове су биле објелодањене по суду Гинтера у примитивној цилиндричкој манијери Марина од Тира, а имале су по суду Норденскиелда посве једнак облик као и оне средњега вијека и биле су по једној опасци Птолемеја плоснате карте (Plattkarten) чији се меридијани и паралеле сијеку под правим кутом.

Што дакле можемо закључити из свега што рекосмо? Јамачно то, да су компасне карте настале *mutatis mutandis* од карата, које је још познавао стари вијек. Али да још боље утврдимо овај свој закључак изнијећемо овдје и једну лијепу биљешку коју налазимо код Масуди-а, наике да су географске карте Марина од Тира биле познате Арапима још у 10. вијеку по Ис. те да су их они веома цијенили. А по историји знамо, да је у ово доба већина трговине, која се прометала кроз мухамедовске земље те бизантинску царевину, била у талијанским рукама; зато је мучно промислити, да су се ове карте могле измакнути Талијанцима као и опис обала оног гласовитог „Σταδίασμός τῆς μεγάλης Θαλάσσης“ (Стадијазам Великог мора), који нестале у би-

зантинско доба, али на темељу старијих извора. На темељу дакле овако богатог материјала није било тешко Талијанцима конструисати онако савршене компасне карте, да нам се готово од 13.-16. вијека константне сачувају. Овим не буди речено да није компас ништа упливао на њихов развој. Он је овдје играо секундарну улогу у толико што је омогућио перманентно оријентовање о смјеру брода, што је било од велике знаменитости, јер су се тим могли тачније држати ударених црта при брођењу чим су наравно могли тачније означити дистансе.

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ. — ОЦЈЕНЕ I ПРИКАЗИ.

Zimske Ruže. Lenka Stepanović.

To је zbirka lirskih čustvenih pjesmica, obavita sjètom i tugom, puna suza i jada, a posvećena uspomeni svoje prijateljice Milice Petrović-Njegoš.

Svaka moja pesma mala
U dubini suzu skriva,
Svaka moja suza gorka
U pesmi se odaziva.
Čim prestanu suze teći
I pesma će prestat mila,
Jer sa svakom pesmom malom
Po jedna se suza slila.

58 је pjesmica на броју а „sa svakom slila se је po jedna suza“ за izgubljenim dragim. За njim pjesnikinja tuži, o njem snijeva, rad bi га dozvati али uzalud. Spominje неког sretne dane али ni to ne pomaže. Napokon bi га rada mrzjeti али ne može, te žali „što nije mržnja od ljubavi jača“. Istina da су te pjesmice bez dubokih misli, obične jadikovke zaljubljenih duša, kad се nađu poslije ugodnih osjećaja ostavljene, zapuštene, али су ipak „Zimske Ruže“ radi nježnosti osjećaja i pjesničkih slika ispjevane lakim i ugladenim stihom, prepune efekta, veoma zanimive i ako су „zimske“.

A.

Pomen nekolicine Poljičana. — Ivan Pivčević. Preštampano iz „Našeg Jedinstva“. U Spljetu. Brzotiskom Narodne Tiskare“ 1907. M.XVI. str. 149.

I vrijedilo je prešampati ove uspomene. Zadahnute su ljubavlju, a osoljene znanjem i povjesničkom pronicavosti, pa ponosom može doviknuti mladi profesor, a vrli otadžbenik, svećenik Ivan Pivčević svojim kršnim i junačkim Poljičanima: „Mementote opera patrum vestrorum, quae fecerunt in generationibus suis.“

U sve je devet kratkih poglavlja, al je svako dobro istočijeno i procijedeno na izvoru, te nema jedne bačene na brzu preko ruke.

Evo ih po redu :

I. Žarko Dražojević	do 32 str.
II. Ivaniš Nenadić	„ 52 „
III. Mile Gojsalić	„ 58 „
IV. Jelići	„ 80 „
V. Marjanovići	„ 93 „
VI. Nikola Ugrinović	„ 116 „
VII. Agustin Kvinčić	„ 128 „
VIII. Marko Sinovčić	„ 145 „
IX. Don Jure Pezeljić, Mare Žuljević, Bare Lekšić	„ 149 „

Ova *pagina*, ovaj dobri list povijesti, naše povijesti, ide od svrhe XIV. v. gotovo do svrhe XVII. v. (1686.) *do provale turske na kaurške čenare* (granice).

U ovoj knjižici g. Pivčević* nastoji da metodički ispita historiju, što ugađa čovjeku, te traži strogo istinu.

Ovo mu svakako ne će biti prvijenci, pa će i dalje raditi, a da osvjetla davninu Poljica, ove zlamenite narodne slobodne općine, koja je od pamtivijeka sačuvala strogo svoju individualnost, što nam najbolje svjedoči statut Poljički i narodni običaji, navlastito narodna knjiga i pismenica, što je istovjetna s drevnom bosančicom, starom ćirilicom, koju je upotrebljavala i Dubrovačka republika, kao srpski i drugi balkanski vladari.

Vid. Vuletić-Vukasović.

* I Pavić je u Glasniku zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini g. 1903. objelodanio raspravu o Poljicima, u kojoj su bogate slike, a oprema krasna.

БИЉЕШКЕ — BILJEŠKE

Књижевност и Умјетност. - Književ. i Umjet.

Dvadeset i peta obljetnica smrti pjesnika Meda Pucića. U nedjelju 30. juna o. g. društva: Слора i Dubrovačko radničko društvo i dubrovačka građanska muzika i predstavništva srpska i hrvatska i hrvatski Soko iz Dubrovnika posjeteše groblje Sv. Mihajla; u parohijalnoj crkvi bjehu nazočni na misi za dušu pokojnikovu; iza mise okupiše se svi oko pjesnikova groba ispod čempresa, gdje парох mp. Zlovečera opjeva Pokoj pjesniku. Zatim Dr. Vlaho Matijević izreče zgodnu ganutljivu i savremenu besjedu. Na završetku svi nazočnici s njim usklikuše Slava pjesniku, kojemu na grob bjehu položena tri lovor-vijenca, jedan od Srba, drugi od općine a treći od Hrvata.

— *Alfred Jensen*, švedski naučnjak, koji je napisao djelo o našem Gunduliću, promovisan je za počasnog doktora filos. universitatu u Upsali prilikom 200-obljetnice rođenja Karla Linne-a.

— *Ivo Vojnović*, auctor „Smrti majke Jugovića“, imenovan je dramaturgom zagrebačkog teatra.

Наука. - Nauka.

Filosofija.

Mudre izreke. Poznanje onoga što je lijepo, prvi je stepen shvaćanja onoga što je korisno i plodonosno. Ruskin.

Svjetovna graja nije drugo nego čuh vjetra, koji sad dolazi odovud a sad odonud i mijenja ime jer mijenja stranu. Dante.

Liječništvo.

Nov način liječenja plućne tuberkuloze. Usmrkovanje vazduha u prsište.

Forlanini, profesor universitatu u Paviji držao je u milanskom medicinskom društvu predavanje, koje je pobudilo pažnju na njegovu borbu protiv tuberkuloze, borbu koja stoji na sasvim novim načelima. Forlanini priznaje u Kohovu bacilu nosioca sušice, ali ne uzrok rasapa u bolesničkoj plući. Bacil Kohov ne pravi u plući veći kvar nego u drugim djelovima tijela, dakle je kvar posve neznatan. Ove male ozlede povećavaju se i postanu kobne bolesniku djelatnošću pluće, neprestanim rastezanjem i stezanjem plućne mase. Tim početne ozlede budu malo po malo mehanički povećane i dođe do sastavljanja praznina, koje sa svojim bacilima, gnojem i produktima gnjiloće, davaju sušici karakter neozdravljenja u tim slučajevima u kojim je bolest napredovala.

Forlanini *ne zabacuje* poništo modernu metodu liječenja sušice, ali mu on dodaje *novu srestvo liječenja odlučno: umjetno unosenje vazduha u prsište*. Njegova je svrha zapriječenje disanja bolesne pluće. Bolesna pluća mora da ostane u potpunom miru i nesmije se ni raširiti ni stisnuti. U ovom stanju mira, za zgodna življenja i hranjenja, ozdravljenje i zacijeljivanje tuberkulskih središta pojavlja se neočekivano brzo.

Svrha se postiže tim da liječnik ušmrkne iza leđa nekoliko vazduha u

bolesnikovo prsište; tim ostane bolesna polovica pod vazдушnim tlakom, koji treba da bude uprav odmjeren da može zapriječiti raztezanje pluće pri udisanju. Sva djelatnost disanja ostavlja se zdravoj, odnosno manje bolesnoj polovici. Upotrebljenje lijeka zahtijeva praktično iskustvo i tačno poznanje stanja bolesne polovine pluće; ali nije teško pod ovim pretpostavkama. Kad je pošlo za rukom da se učini negibivom bolesnu stranu pluće, vrlo se brzo poboljša opće stanje bolesnika, organj popusti i noćni znoj prestane.

U svim slučajevima, u kojim je jedna polovina plućna još zdrava, uspjelo je liječenje, nepogriješno. Vještu liječniku pođe za rukom, da očisti mehanički i jame umjetnim vazдушnim tlakom. Kaverne bivaju pritisnute jedna na drugu kao dvije plohe jedne rane. Samih kaverana (jama) dakle nestaje i cijelo zarazno gradivo koje je napunjalo kavernu i sačinjavalo središte razorne djelatnosti u pluću, izbacij se brzo. Kaverna zacijeli poslije kao kojamudrago rana. Prof. Forlanini je opitao svoju metodu na mnogoj djeci i pokazao je bogato gradivo anatomskih preparata i Röntgenovih fotografija sićijavih pluća prije i poslije liječenja. Nakon nekoliko dana je Forlanini doveo pred svoje kolege nekoliko pacijenata, koje je on izliječio. Do daljih opita ima se držati kao istinito što je Forlanini kazao, jer je on uopće poznat kao ozbiljan ispitivač.

Historijske znanosti.

Isprava glede Visa iz 56. god. prije Hrista. Profesor Kubiček držao je u Beču 21. juna o. g. konferenciju o ovoj ispravi, koja je od doba Ćezarova namjesnikovanja. Donio je od nje tri krnjatka tog grčkog natpisa, koja su bila skoro iskopana iz starih razvalina

u blizini Spljeta. Oni predstavljaju uvod jedne isprave, koja je sadržala uspjeh molbe ili tužbe, koju je poslanstvo autonomne općine *Issa*, današnjeg otoka Visa 56. godine prije H., bilo podastrlo rimskome imperatoru Gaju Juliju Ćezaru, poznijemu diktatoru, u stvari svoje slobode i pravne veze s Rimom.

Ovo je prva isprava nađena u Austriji o djelatnosti Ćezarovoj za svojeg dugogodišnjeg namjesnikovanja, koje se protezalo i na austrijsko Primorje i na Dalmaciju. Riješenje molbe nije sadržano u ovim krnjacima. U toliko čini se da je Ćezar uspješno zagovarao molbu, jer inače ne bi se bilo objelodanilo izvješće a još bi se manje bilo urezalo u kamene ploče a k tomu namjestilo ga na razna mjesta u Iskom zemljištu toliko manje što je Isa, nekoliko godina poslije, na početku građanskih ratova, bila priznata kao Ćezarova pristašica. Odaslanstvo su predstavili imperatoru na početku proljeća (56.) u Akvileji, njegovoj stolici na istočnoj obali Italije, malo dana prije no što je nastupio treću vojnu u Galiji i što se sastao uz put u Raveni s Krasom, u Luci s Pompejem i što je s obom dvojicom vijećao o postupku za ugušenje otpora senatske stranke (to jest Ciceronove) protiv njegove oporne politike.

Pošto su ova tri krnjatka nađena pojedince, prof. Kubiček uhva da će drugi pronalasci dopustiti popunjenje ovog natpisa, koji je znatan i u drugim obzirima.

Njegovo je razlaganje bilo popraćeno živahnim odobravanjem.

— *Један фалсификаш повеље Селима I. (1512-1520) од 5. марта 1513. издате Дубровчанима. Посредовањем г. Б. Косића, управника домородног*

музеја у Дубровнику, састали смо се са једним Подгоричанином, који нам је показао старо писмо наведено, како он каже, назад 10 година између писама свога оца, који је умро 1877. а родио се по прилици 1830. Ова повеља садржи првих пет редака повеље Селима I. од 5. марта 1517. из Брусе о трговању Дубровчана и последњих шест, која је штампана у Миклосићевејем *Monumenta Serbica* на стр. 550. и 551. под бројем 476. Нетом нам је била указана ова подметнута повеља, изјавили смо ње имаоцу, да нам се чини да је то фалсификат и замолисмо Подгоричанина да нам допусти да је препишемо, што нам је он допустио. Повељи додат је и пријевод енглески, који је био справљен за лондонску изложбу, на коју није био препуштен. Ималац повеље казивао нам је да је Др. *Antonio Baldacci* у *Bologni* у неком листу писао о њој не сумњећи да је била подметнута. То је било прије три године. Кад смо тај фалсификат преписали у музеју, понијели смо свој пријепис кући да га боље проучимо. Успоредили смо га са горе поменутом повељом штампаном у Миклошићу и нашли смо да је то од слова до слова пријепис почетка и свршетка његове повеље.

Сумња, коју смо имали одмах нетом смо видјели повељу нашег Подгоричанина, обратила се после у чврсто увјерење да је фалсификат с ових разлога :

1. Повеља је без јасног стварног садржаја, то јест не садржи одређена предмета.
2. Између почетка и свршетка Миклошићеве повеље, мјеште онога што је испуштено у подгоричкој повељи, стављено је неколико срцица, ствар која се не види у никаквој такој повељи.

3. Датум Миклошићеве повеље је 5. марта 1517. а у подгоричкој датум је нешто преиначен, бива мјеште године 1517. написана је година 1513.

4. Спочетка између ријечи има више дебелих тачака; а у другом дијелу нема тијек тачака и уопће други дио разликује се од првога тијем што су слова мање помњиво написана, и мања и што уопће давају више темеља увјерењу да је ово фалсификат.

5. Слово *ч* написано је једном налико на штампано ново *ч* мјесто да буде писано старом ћирилицом, а слово *с* написано је једном као *с* грчко.

6. Ријеч *вѣштани* на 4. ретку од краја написана је у подг. повељи са *ѳ* без *н* а мјеште њега стављена је кратица; ријеч *вѣшн* уписана је са *ѳ* а не са *в*; ријечи *царства* *ми* написане су *царствам* (5. редак); у првој ретку иза раздијелнијех *цртица* мјеште *родителѣ* писано је *родителѣ*; после мјесто *речени* писано је *речени*, мјесто *поречем* писано је *поречем* и има још другијех разлика.

7. Надасве у другом дијелу писма слова су писана руком, која се тресла, што приноси сумњи о фалсификату.

8. Надасве у другом дијелу повеље танки потези одвише су танки а да се не увиди да су могли бити писани само оцалнијем пером модерног доба.

9. Надасве из монограматичкијех сигнатура, којијем су писане све ријечи насловне од *Милости* до *Сланим*, то јест писане су, да цјеловито, али у монограмима, има се извести да је фалсификатор имао пред очима изворну праву повељу, коју Миклошић није први до нио него је преписао из Гласника IV. (1852.) 220. То исто вриједи и за ријечи *Казнѣ* *цана*; а састављање ових монограматичкијех сигнатура тако је умјетна да није могуће промислити да

их је фалсификатор из своје главе извадио.

И вањштина повеље води на све то већу сумњу, и то с ових разлога:

1. Формат хартије није обични писама турских (царева), то јест није врло узак, на примјер 10 или 12 *cm*, него је ширина од 23 *cm* и по; дуљина је од 35½ *cm*; у овој подгор. повељи дакле није обични размјер између ширине и дуљине.

2. Врста хартије није она обична сличнијех повеља турских царева; она је врло тврда и консистентна а с лица једне особите глаткоће и сјајности, коју нема садашња тако звана министеријална хартија, од које изгледа да је подгор. повеља.

3. За већу сличност на праву повељу ово је писмо посуто златнијем прашком. Али сваки зна да турска писма, а нарочито царева, посута су крупнијем златнијем пијеском, који галичи опилцима. Насупрот је златни прашак, којијем је посута подг. повеља, са свијем ситан и неопипив.

4. Повеља избегава тачно испитивање тијем што је прилијепљена сва на другу хартију, јер на прегибу преко ширине тобожња ју је старост распарала. Раскид налази се на ретку, гдје су ријечи: господињк... ота царствам.

Због свијек наведенијех разлога, увјерени смо да је ово фалсификат и да само као така има негативну вредност, за коју ималац није се задовољио негдје са 300 франака.

Одвише великом хитњом требало је, да прегледамо ову подг. повељу и да је препишемо да смо је могли тачније испитати и ње пријепис у хитњи учињен има само релативну тачност. Сада ево фалсификата те повеље, о којој је пок. Даичић казао да је рђав споме-

ник. Фалсификат објелодањујемо, јер смо уовлаштени од имаоца:

Милостиѣ Божїи и великии господарь и шанне царя, Ямнркъ сѣвѣтанъ Сѣанмъ ханъ, синъ . прѣскѣталога . и ѣзмножнога . поконнога . солтан . Базантѣ хана . юрмаорскнѣмъ . и натоалскнѣмъ и романскнѣмъ . и тнѣм . мноземъ . земламъ . господнѣмъ . . . ота царствамъ . орѣн . свѣтлѣ . каетовнѣ книгѣ . — — — — — заканнымъ се, тако мѣ родитѣлѣ доше, и тако мѣ верѣ, и тако мѣ сѣнокѣ глава зарадѣ книше реченнѣ добровольчкн кнез и властѣлѣ, дослѣ црѣ(т)во мѣ правѣ и верно славѣжѣ, книше обнѣтамъ писмѣ и речѣ ц(а)рс(т)ка мѣ да не потворимъ и да не поречнемъ и не поколобимъ, тавомъ да се знаѣ. Пис(ано) мѣсеца мар(та) · в · хна ѣ мнѣстѣ Брѣстѣ рождѣства Хрѣств · афг · лета.

A. Ву.

— *Pop Niko Gjivanović* objelodanio je u „Listu dubrovačke biskupije“ u broju od maja popis starješina saborne crkve sv. Vlasija u Dubrovniku.

Културне вијести. - Kulturne vijesti.

Природни производи Србије и новije doba. Рађимо из „Извјештаја о досадашњем раду на унапређењу домаће привреде и мјерама за даљи рад у томе правцу“ које је издало министарство народне привреде у Србији ове податке о природнинама у Србији.

Краљевина Србија, којој има више но два милиона становника, има површину од 48.302 \square *km* или 4.830.200 hektara (*ha*) (isp. Bosna 51.000 \square *km*, Далмација 13.000 \square *km*). Подаци се односе на г. 1904. или на г. 1905. или 1906.

1. *Poljoprivreda*: (у облим бројевима)
 a) Од све земље у Србији било је 1904 г.
 1) под *usjevima* а) *njivskim* 11 million *ha*, б) *baštenskim* 0.023 mil. *ha*.
 2) под *livadama* 0.310 mil. *ha*;
 3) под *voćnjacima* 0.15. mil. *ha*;
 4) под *vinogradima* 0.039 mil. *ha*;
 укупно: 17 mil. *ha*.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

b) Ukupni *žetveni* prinos i njegova *vrjednost* 1904 g.

1) *kukuruza* je rodilo 2·4 mil. u *vrjednosti* od 32 mil. dinara; *pšenice* 3·2 mil. tov. u *vrjednosti* od 44 mil. din. *raži* 0·26 mil. t. u *vrj.* og 2·5 mil. d.; *ječma* 0·69 mil. tov. u *vrj.* od 7 mil. d; *ovsa* 0·46 mil. t. u *vr.* od 4 m. d; *krupnika* 0·018 mil. d. u *vr.* od 0·3 mil. d; *prosa* 0·0011 mil. t. u *vr.* od 0·012 mil. d.; *heljde* 0·0036 mil. t. u *vr.* od 0·041 mil. d; *žita ukupno* 7 m. tovara u *vrj.* od 89·5 mil. dinara.

2) *pasulja* 0·032 mil. t. u *vrj.* od 0·7 mil. d.; *pasulja s drugim usjevima* 0·1 mil. t. u *vr.* od 2·2 mil. d.; *sočiva* 1 tisuća tovara u *vr.* od 0·03 mil. d.; *graška* 1·3 tisuća tov. u *vr.* od 0·03 mil. d; *kupusa* 0·19 mil. tov. u *vr.* od 27 mil. d.; *krompira* 0·2 mil. t. u *vr.* od 1·6 mil. d.; *bijelog luka* 28 tisuća tov. u *vr.* od 0·7 mil. d.; *crnog luka* 53 tis. tov. u *vr.* od 0·9 mil. d.; *kono- plje* 60 tis. t. u *vr.* od 4·6 mil. d.; *se- černe repe* 6 tis. t. u *vr.* od 0·7 mil. d; *lana* 5 tis. t. u *vr.* od 0·012 mil. d.; *duhana* 11 tis. t. u *v.* od mil. d.; *li- vade* 2·7 mil. t. u *v.* od 16 mil. d.; *djeteline* 120 t. t. u *v.* od 0·8 mil. d.; *šljivara* 4·7 mil. t. u *v.* od 23 mil. d.; *vinograda* 370 t. t. u *v.* od 23 mil. d.; *ostalog voća* 1·1 mil. t. u *v.* od 17 m. d.; *slame* 3·8 mil. t. u *vr.* od 21 mil. d. *ukupno vrjednost proizvođa pod b:* 104·5 mil. dinara.

II. *Šumarstvo*. Ima 1·5 m. *ha* zemlje pod *šumom* ili 31⁰/₀ od cjelokupne površine zemlje; od ovih šuma je *državnih* 36·2⁰/₀; *opštinskih i seoskih* 42·8⁰/₀; *crkvenih i manastirskih* 1·1⁰/₀; *privatnih* 19·9⁰/₀. Brojevi su većinom uzeti samo po procjeni od oka.

Od ovih šuma ima mješovitih 60⁰/₀ čistih 40⁰/₀; lisnatih 90⁰/₀; četinastih 10⁰/₀ ili a) bukovih 60⁰/₀; hrastovih

25⁰/₀; ostalih lisnatih 5⁰/₀; četinaca 10⁰/₀.

Godine 1905. od svega je osječeno i prodato za 366.017 dinara.

III. *Rudarstvo*. Go. line 1906., u koliko su se dobili podaci, izvadilo se kamenog uglja, mrkog uglja i lignita 215 tisuća tona u *vrjednosti* od 2. miliona dinara; zlata 128·179 *kg*; zlatne rude 252,7 tona u *vrjednosti* od 30.124 dinara; crnog bakra 763.103 t. u *vrj.* od 1,570.446 din.; olovne i nikalne rude 11 t. u *vrj.* ? antimon regulus 233 t. u *vrj.* od 336·000 d.; antimon oksida 81·012 t. u *vrj.* od 108.509·30 d.; vodičnog kamenja 330·5 t. u *vrj.* od 23.139 d.; cementa 6535·7 t. u *vrj.* od 265.424 d. Ukupni je proizvod bio od 4,734.723·58 dinara.

— *Majdan kamenog uglja u Kolanima* na otoku Pagu započeo se kopati 6 jula o. g.

Izložbe.

Izložbe ženskih radnja po ženskim školama u Dubrovniku. 1. Zavod „Službenica Milosrđa“, koji ima „Fröbelijanski vrt“, pučku osnovnu školu, višu djevojačku školu i sirotište odvojio je raznovrсноšću i bogatstvom rada. Tu ima rada što mala dječica, koja nijesu još navršila 6. godinu dobi, kao za igru izradiše, biva umetanje ustrižaka kao vrpcu u papir rasporen, tako da iz toga se stvaraju četvorine i druge geometrijske slike, pa druge lake radnjice s iglicom sa strane ženske djece na šupljikavom papiru tako da iz toga izade nacrt po uzorku. Gradivo za te i druge radnje dava zaslužna tvrtka Pichle'r s Witve et Sohn u Beču.

U pučkoj školi izradile su se radnje kačkanjem, bječve, zastiračici, ženske i muške košulje i druge vrste rublja. Vezivo na rublju, bilježenje, krpanje, šareno vezivo sa svilom i vunicom; i

druge propisane radnje zastupane su obilno. U najvišim stupnjevima, a nadasve u višoj djevojačkoj školi, ne znaš imaš li se više diviti finoći izrade ili raznovrsnosti, ukusu i dragocjenosti predmeta, tu ima navlaka sa finim bijelim vezivom koje često predstavlja bogat nakit ili komplikovanu pejizažu, predmeta sa svilenim vezivom u finom stilu renesance ili izabratim uresom secesijonim; ima akvarela i slikarija na ulje; ima dušeka sa šarenim vezivom, akvarelom, ili nacrtom na lapis, koji izgleda nešto izvanredno divno; ima sagova izrađenih ili vezenjem ili na drugi način kao oni „Smirne“ vunicom. Tu se poučavalo i slikanje iz prirode. Nema sumnje da ovdje ima radnja što su neophodno potrebite za svaku i najmanju siromašniju porodicu i za one porodice, koje hoće i stvari skupocjenijih i finijih.

— 2. *Ženska osnovna škola u gradu.*

Vidi se iz izložbe da se one tri učiteljice koje službuju u ovoj školi zauzimlju svojski oko ženskih rada, a što je znatnije da ozbiljno idu putem koga je učiteljica Belović naznačila Srpkinjama i Hrvaticama za ženske radnje u „Srdu“ i u drugim listovima. Raznovrsnost i množina radnja upada u oči. Ali je ova škola odvojila narodnim vezivom: Konavoskim, Sinjskim, Hercegovačkim i drugim narodnim i učiteljice zaslužuju osobito priznanje za to. Neka nastoje da uvedu što je po osnovama moguće više narodnih rada, koje će podignuti vrjednost škole i ženskog roda a ženske rade narodne pružice im prigodu da šire narodnu slogu!

Соколство. — Sokolstvo.

Peti svesokolski slet u Pragu, Otkad je Dr. Miroslav Tirš u Pragu god. 1862. postavio temelj češkoj sokolskoj

organizaciji, kakove nema u čitavom svijetu, otada se češko Sokolstvo tako razgranilo po Češkoj, da ima šezdeset hiljada članova i članica u Češkom sokolskom savezu, te je tako Sokolstvo postalo velika narodna ustanova. Već dne 28. juna Prag je bio svečano okićen i dolazili su gosti iz svih strana svijeta, nadasve slovenski. Franceski gostovi su bili osobitim zanosom primani u svakom mjestu od granice Češke pa sve do Praga. Došla je jaka četa franceskih gimnasta, zastupnici grada Pariza, zastupnici glavnih francoskih novina. Između stranaca bilo ih je mnogo: iz Alžira Oman Bey Mahmud sa dva pobočnika, zastupnik Engleske Colguhon, iz Rusije, iz Moskve: Agarijev Nikolajević, iz Petrograda: Volodimirov, iz Tiflisa: Goronijev i Gudiev; iz Crnegore vojvode Matanović, Vukotić, Vojvodić, iz Srbije četa „Dušanovaca“ s načelnikom biogradskim Glavičićem i književnikom Dr. Rašićem. Iz Bugarske je došlo 100 „Junaka“; iz Hrvatske i Slavonije 800 Sokolaša, iz slovenačkih zemalja jednak broj, iz Dalmacije došlo je Sokolaša iz Dubrovnika, Šibenika, Vodicica i ostalih mjesta, Dr. Amruš iz Zagreba, Dr. Car, Bučara i Mazura iz Banovine, Dr. M. Čingrija iz Dubrovnika, načelnik Kunjašić iz Blata, Dr. Bjelovučić iz Janjine i drugi iz Dalmacije i Istre.

*

U petak 28. doletiše iz Beča svi češki zastupnici i ministar Pacak i Foržt sa nekoliko dalmatinskih i slovenačkih zastupnika. Praga je bila okićena mnogim slavolucima i zastavama a u večer poče svjetlucanje miliona električnih svijeća i drugih iskrica. Rijeka Vltava planu sva u svjetlosti. Uz obale, mostove, kroz granje, po fenjerima i žicama sve se prelijevalo u ča-

WWW.UNIBE.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА

ВИБЛИОТЕКА

robnu svjetlost; to je bila kao neka fantastična noć a u ponoći sve je još bilo živahno, sve je vrvilo, sve je pjevalo i nazdravljalo kao da je podne. Američki Česi bili su te večeri predmetom burnih ovacija. U dvoranama na Sofijskom otoku bila su za zajedničkom sofrom braća iz svih slovenskih strana. Samo su izostali Poljaci, koji nijesu htjeli sudjelovati zbog Rusina ili Malorusa!! Tek pred zoru umuklo je sve, jer su tek tada pošli na počinak. Računa se da je bilo preko sto i pedeset hiljada gostova.

*

Sutra dan 29. juna poče veliko kretanje naroda iz okolice na Vaclavsku poljanu i drugovdje i na Vježbalište Letna, da gleda skupne vježbe, a mnogi se stranci razlazili tam i amo da vide znamenitosti Praga. U 11. sahata deputacija Sokolaša pošla je na grobište i položila vijence na grobove Tirša i Fignera utemeljilaca Čeških Sokolaša.

Skupne vježbe imale su biti po podne na velikoj visoravni Letni, tu je vrvila sila naroda. Tu kao u Olimpiji ima krasnih loža i drugih zgrada i divnih dveri, sve okićeno zastavama češkim i zastavama naroda zastupanim na sletu. Vanjski Sokolaši u crvenim košuljama bili su poredani u dužini od više od po *km*, zbijeni u guste redove. S protivne strane odlični gostovi, upravitelji vježba i telefon. Druga dva krila bijahu za općinstvo. Ali sve je bilo puno, tu je bilo oko dvije stotine hiljada glava na gledalištu.

U toliko se čuli zvuci slovenske pjesme i muzike. Tu je slovačka muzika, tu mladi momci i djevojke uhvatile se u narodno kolo; Slovaci iz Ugarske i Moravske su pričekani burnim ovacijama.

*

U četiri sahata čuo se jaki glas trublje, vrata se rastvoriše, muzika svira maršu i Češki Sokolaši stupaju na gledalište. Urnebesni poklik: Na Zdar! Osam hiljada Sokolova prekrilo prostor u malo časa. Svi u bijelim košuljama, crljenim pasom i modrim gaćama a kapom sa perjem na glavi. Na povik zapovjednika i uz pratnju muzike, rašćetali se u 4, pa u 8, pa u 16 odjela, raskrili gole ruke i tiču se prstom u prst a sve kao vojnički stupovi.

Zatim se započinju razne vježbe: tačno i brzo. Narod razdragan neprestano je klicao i pljeskao rukama. Sokolašice zapriječi silna kiša da dođu na gledalište.

U večer bile su zabave, muzike, koncerti, pjevanja, predstave, opere i ostalo.

*

U nedjelju 30. juna slet u naj većem je jeku. Svečana povorka trajala je od 10 do 1 sahat kroz grad. Sudjelovalo je 25 hiljada Sokolaša, kao narodna vojska. Bilo je naj prije 250 sokolaša na konju, pa sve ostale hiljade iz svih strana sa 16 muzika, koje su svirale. Glavni voda čeških sokolaša, Dr. Scheiner, nosio je kitu evijeća u ruci. Ovacije prolaznicima bjehu neprekidne.

Kod gradske vijećnice načelnik je praški Dr. Groš pozdravio Sokolaše a odgovorio mu je njihov glavni Stariješina Dr. Scheiner.

Zatim se narod rastrkao po gostionicama.

*

Po podne u 3 sahata opet na vježbalište Letnu. Tu se naj prije nadmetalo i razne su se igre provadale sa strane Sokolaša i Sokolašica iz Amerike i iz drugih zemalja.

Zatim na znak trublje evo dvije hiljade i petstotina Sokolašica lakim korakom na poljanu Ogromno klicanje se podiglo iz stotine tisuća grla mladim djevojkama u kratkim modrim suknjama i bijelim naplečkom na ramenima. Svaka ima u rukama dvije drvene palice. Razvrstale se, izvele okretaje, položile palice, pa sve izaigrale narodno slovensko kolo.

U večer pučka svečanost.

U ponedjeljenik 1. jula na Letni natjecanje inostranih gimnasta. U utor-nik svršila svečanost s izletom na Turnovo „Češki raj!“ Češkim Sokolima: Na zdar!

„Nar. L.“

Нове књиге. - Nove knjige.

Drag. Anastasijević počeo je objelodanjivati u „Srpskom Književnom Glasniku“ u Br. 152 i nn. ono što je predavao u „Kolu Srpskih Sestara“ 28. aprila o. g. u Biogradu o *Svetoj Gori u prošlosti i sadašnjosti*.

On opisuje naj prije Svetu Goru na Kalcidičkom poluotoku. Napominje zatim, kako su se grčki i rimski pjesnici oduševljavali njome, kako su je stari opisivali, a dvorski vajar Aleksandra Velikoga hotio ju je obratiti u kolosalnu statuu svog gospodara.

Stanovnici su ove gore kaluderi, koji sačinjavaju monašku republiku. I Srbi su učestvovali ovdje i stekli manastira, nadasve Hilandar. Ali tekovine srpske početkom XIX. v. predoše u tuđe ruke; mladi naraštaj srpski nastoji da im se povрати zadužbina sv. Save, Hilandar.

U vizantinsko doba na Atonskoj (svetoj) Gori bilo je nekoliko gradića i trag im ide do V. v. pos. H. Pro-

pali su, i do IX. v. nema vijesti o ovom kraju.

Ali po predaji, koja ne čuti kao historija, sv. Bogorida side na Aton i pokrsti stanovnike, koji su se klanjali idolima. Po predaji Konstatin Veliki htjede na Atosu zgraditi svoju prijestonicu, ali ga od toga odvratí jedan sv. Marko, jer da je to Bogorodičina zemlja. Mješte prijestonice sagradi tri hrama. Tako isto Teodosije Veliki sagradi manastir Vatoped a njegova kći Pulherija druga dva.

U carigradskom saboru 843., koji je povratio ikonopoklonstvo, bilo je i izaslanikâ Atonskih manastira.

U početku IX. v. sv. Jeftimije, doniji solunski mitropolit, i neki drugi monasi, bili su naumili da se kao isposnici nastane na sv. Gori, ali bez uspjeha. Ali poslije Kolovo, jedan od njih, osnova manastir na prevlaci poluotoka, pa i sv. Vasilije osnova drugi kod Hilendara. Spominje se i manastir Klimentov iz IX. v.

Predaja priča da se sv. Petar atonski, IX. v. bježeći od cara Teofila ikonomrseca zbog izgubljene bitke, sklonuo na atonsku goru i tu proveo 50 godina u isposništvu.

Atonska je gora bila dakle monaška već 9. v. i *car Vasilije Mačedonac pokloni atonsku Goru monasima zlatnom bulom 885. godine*. Tu su bulu i samostalnost kaludera potvrdili njegovi nasljednici IX. i X. v. između njih i Konstantin Porfirorodeni.

Atonski dakon, Kozma, vlah, tvrdi 1903. g. da su tek u početku V. v. monasi počeli dolaziti na Atonsku goru.

(nastaviće se).

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелодањује А. ВУЧЕТИЋ.

11.

Пријепис писма цара Бајазита, који је Дубровник послао својим посланицима у Херцегнови о слободи да Дубровчани не плаћају ништа, кад изиду из Дубровника, него да плаћају 2⁰/₀ ондје гдје продаду. Овај пријепис нешао сам год. 1882 у архиву дубровачком, не знам да ли је гдје штампан.

С двора: 1510.

Chopia de la nuova letera qual se manda a le S. V. per presentarla a lo cadi di Castelnouo de la liberazion come Raguxei non debano pagar alo uxir di Raguxi nula, se non doue uendeno, li debiano pagar 2⁰/₀.

Милостю кожюмъ та велики Гвсподаръ и велики цар и велики амир сѣлтанъ Бајазитъ ханъ и свемъ землямъ приморцель и посѣшнимъ и иннемъ мнозиенъ землямъ Господни. Пишетъ висота царства ми еданъ меѣс дрсзиенъ почц(е)ниенъ кадиамъ Скопскоиъ и Софискоиъ, Пловдикскоиъ и Саранскоиъ и Фочаскоиъ и свиемъ иниемъ осталеъ (!) Романискемъ кадиамъ. Кадъ примите сии заповиесни честити и почтени вилнегъ царства ми, тако да знате како приеѣ овоганъ с царства ми земли шцес . . . кадне и емини послали смо хѣнме царства ми, иестъ царство ми заповедело какъ ѿд Мисромана од сто по три аспри а ѿд размирне лѣки ѿд сто по петъ аспри ѿд царства ми харачара од сто по четири аспри ѣсморскъ, ка се ѣзима и циеѣа тоганъ заповидиенна и од Дѣбровачке госпде тарговецемъ с царства ми земли по скалахъ ѿд сто аспри по петъ аспри ѣсморскъ ицѣ ѣзети а по некое скале ѿд сто аспри по четири аспри ицѣ ѣзети защо је наредивъ такъ, тер тога је ради

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Дѣбровачка господа поклицаре послаше именовъ Бенко Гнѣдлинѣ и Живанъ Саракозиѣ на честитѣ портѣ царства ми дошадѣ такои се тѣжише како и од нашихѣхъ торговаца ѿ сто по четири ииѣ ѣзети а ѣ Цариградѣ ѿ сто по петѣ аспри ѣмрѣскѣ ѣзети и искати ниѣ право и налѣ ѣѣ ѣ силосѣ а ѣ милошасна вриѣмена ѿщѣ подана ѣ клетознои книзи ѿ сто по две аспри ѣмрѣскѣ да се ѣзима ѣѣсть речено и заповидниѣ ѣ вриѣмени нашега причистега пророка Мехмедѣ Мѣстаѣѣ ѿсам стотина и осамдесетѣ и ѣ шесто лиѣто вѣскончаниа мѣсеца нашега рамазана ѣписанѣ ѣ почтенѣ и ѣ честитѣ книгѣ клетовнѣ донесав ю прогледа се и ѣ реченои честитои книгѣ ванѣтра такои ѣѣст записано, како Дѣбровачки торговци ѣ царство ми землѣ тарга ради када донѣ и поидѣ речениѣмъ торговцѣмъ и манѣмъ и тарговинамъ и инои марѣхѣ ниѣхнѣ ниткорѣ ѣлизавѣ мѣгѣ ниѣхѣ да илѣ не можѣтъ досадити ни забавити.

Arch. Rag.

Селим I. одређује нешто глѣде харача и осталих вѣза Дубровчана с Турцима. У Бриси 8. марта 1513. Приѣпис из дубровачког архива.

12.

Билиѣгѣ ѣзѣвишени и нестити и ост. и заповиѣдѣ ово ѣ; ѣрѣ по вѣрѣмѣ мѣнѣштѣ кнѣзѣ и господа дѣбровачка поконниѣмъ почтѣваниѣмъ днѣдѣ ми солтан Мехметѣ ханѣ и оцѣ ми сѣлѣтанѣ Багазитѣ ханѣ ѣѣдѣѣни показали сваѣдѣ вѣиѣрнѣ сѣѣжѣѣѣ, саѣдѣ речена господа на честита ми врата гниѣхѣ поклицаре мѣнѣ такоѣѣрѣ добро хѣтиѣниѣ питаюѣни новѣ книгѣ клетовнѣ искашѣ. Иѣ даѣѣ ѿдѣ мога царства величанѣства добро хѣтиѣниѣ показавѣ и милосѣ ѣчинивѣше илѣ ѿѣѣѣи честичѣ и ѣзѣвишенѣ заповиѣдѣ даѣ илѣ, неѣа и подѣ моимѣ честитиѣмъ царѣствѣмъ ѣ мирѣ и ѣ покою прѣѣвѣваю; и заповиѣдамъ да онеи дванадѣсте хѣлѣѣѣада и ѣѣцѣть дѣката коѣѣ по вѣрѣмѣ мѣнѣшто за поконнога почтѣванога оца ми посѣлѣали сѣ такоѣѣрѣ како иѣ по законѣ

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

одъ годица до годица по гнихъ поклйсарѣхъ на честита врати
ми пшшигѣ и въдъ сенова знапрѣдакъ вѣће въдъ згора рече-
ниехъ двадаисъ хильада и песеть дѣката одъ реченихъ за
харачъ не вѣде питати се и градовомъ и даржавамъ гнихъ и
гнимъ одъ моихъ саньчака, сѣбаша, тимарника и въдъ осталиехъ
въдъ ниеднога кой подъ моимъ царствомъ прѣживаиѣ по ни-
еданъ пѣть ни начинъ ниедна цѣта ни магнышина не даѣе
и онако како по вѣремѣ минѣтѣ гнихъ градове и државе.
Словодни съ мирѣ и покою прѣживали сѣ такой и съ на-
прѣдакъ словодни съ мирѣ и съ покою да прѣживаю и ода
свиехъ земагла съ стране речениехъ толико одъ онихъиехъ кой сѣ
са мноми съ размирю колико съ мирѣ съ градовѣ речениехъ
да доходе и походѣ нитьво да имъ неда досаде ни смѣће ни
иедне и трговци речениехъ съ градовиехъ въдъ царства моихъ
да таргбю и да доходе и походе и пратежемъ трговинамъ
иманью ни дрѣзиемъ гнихъ стваремъ нитько да не счини
смѣће ни досаде ниедне и по свиехъ пѣтиехъ въдъ речениехъ
тарговаца ниедна царѣна да сѣк не ице него ли съ онихъиехъ
миестиехъ съ коихъ гнихъ пратежи и трговине продаѣ по за-
конѣ да платѣ царѣнѣ и царѣна гнихъ на разьлогъ въдъ сто
аспрѣ две аспри да имъ се сьзме и ако гнихъ трговине не
сьзмоць вѣдѣ се продати и съ онаи миеста дгие они сьзоѣе
да ихъ одънесѣ, нитько да имъ не счини смѣће ниедне и одъ
оницъиехъ миеста одъ коихъ сьзимаю имать дрѣе гнихъ по-
казавши сѣдѣмъ да сьзмиѣ и свиедочька онихъиехъ кой сѣ изъ
Дѣбровника одъ иеднога на дрѣгога да не чѣвена н прѣкмьглена
и ако би имали имать одъ тѣрака да поѣю на кадиѣ прѣдѣ
коимъ на шачисе посѣдѣ да сьзмиѣ изьтѣнъ дрѣе нитькѣ тко
доходие изъ Дѣбровника гворе ти си въдъ тогаи миеста да
ниѣ стискиѣть ни сметень неголи самѣ они исти дѣжники
да вѣде схиѣень и акѣ въдъ кога онихъиехъ кой сѣ схиѣень и
ако въдъ кога обихъиехъ кой сѣ съ миестиехъ въдъ царства ми
кой въдъ гнихъ сьзамъши имание повиегао би съ Дѣбровникъ

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBLRS

триевше да по законъ тало изице се такой како да ничие
имание не заће се и ако би тко дошачи изъ Дѣбровника њ
миесто царства ми ѡмоу ѡ имание гнегово пейтильмалчи
да не ѡлази него ли въдъ тѣда дошачи комѡ се прѣстои да
ѡзальши имание сахрани га и въдъ земагла въдъ онихуехъ крстн-
иана кои сѣ са мьнвомъ ѡ свѣди торговци дошачи ѡ стране згоро
речениехъ али гнихъ земагла ѡчиниш кою цетѣ теръ да се мение
да на знание како се трѣкѣѣ онагаи педиелосавши имакне
мѣшю чинитъ вратити такъ ми дѣше оца и диеда мога и
такъ ми истине виере моеи и тако ми главкѣ синоба моихъ
доколе годнеръ мение виерно и праведно слѣжитъ всѣдъ въдъ
овогаи свиета ѡчинена имъ не ѣиѣ се обратити такой да
знаиѣ и моми ѡзѣвишкнѡмѣ вилиегѣ да виерѣю.

Писана на "кз" миесеца зильхиге годице дѣвѣцать и
осальнаисъ ѡ Брѣси.

Arch. Rag.

